

Nadifa Mohamed

Zwarte Mamba

'Ik vertel je dit verhaal over oorlog en over mijn vader en over mijn geliefde Somalië omdat niemand anders het zal vertellen'

ROMAN

Het verhaal

‘Ik vertel je dit verhaal over oorlog en over mijn vader en over mijn geliefde Somalië omdat niemand anders het zal vertellen.’

Jemen, 1935. Jama is een straitschoffie dat met zijn vriendjes de stoffige markten van Aden afstruint. Wanneer zijn moeder sterft, staat Jama er alleen voor. De oorlog nadert en de fascistische Italiaanse troepen, die delen van oostelijk Afrika in handen hebben, bereiden zich voor op de strijd. Toch besluit Jama op zoek te gaan naar zijn vader, die volgens de geruchten die hem via clangenoten bereiken ergens in het noorden als chauffeur voor de Britten werkt.

En zo begint Jama's opzienbarende reis naar Egypte. Een tocht van ruim 1500 kilometer die hij per kameel, vrachtwagen en trein maar vooral te voet aflegt, en die hem door Somalië, Djibouti en het door oorlog verscheurde Eritrea en Soedan naar het noorden zal brengen. Hij trekt van de ene gevaarlijke stad naar de andere, vertrouwend op zijn grote netwerk aan clangenoten om hem onderdak te bieden en de weg te wijzen naar zijn vader, die altijd net een dag of twee reizen buiten zijn bereik lijkt te blijven. Op zijn tocht ondervindt Jama warme menselijkheid en grote wreedheid als hij belandt in de onverschillige, alles vermalende oorlogsmachine.

Zwarte Mamba is een afwisselend grappig, schokkend en hartverscheurend verhaal over ontworteling en familiebanden. Deze roman over een jongen en zijn lange tocht naar vrijheid is tegelijkertijd het verhaal van Afrika's leed tijdens de Tweede Wereldoorlog.

De auteur

Nadifa Mohamed (Hargeisa, Somalië, 1981) woont sinds haar zesde in Londen. Ze studeerde geschiedenis en politicologie in Oxford, en werkte na haar afstuderen als filmresearcher. Om research te doen voor haar debuutroman *Zwarte Mamba* reisde ze naar Eritrea, Somalië en Djibouti. Momenteel werkt zij aan haar tweede roman.

Colofon

© 2010 Nadifa Mohamed

Nederlandse vertaling © 2010 Orlando uitgevers, Utrecht
en Josephine Ruitenbergh

Oorspronkelijke titel *Black Mamba Boy*

Oorspronkelijke uitgever HarperCollins Publishers, Londen, 2010

Omslagontwerp Studio Jan de Boer naar een ontwerp van
HarperCollins Publishers

Foto's omslag © Hugues de Latude/Sygma/Corbis
en © Craig Hosterman/Svetlana Gajic/Shutterstock

Foto auteur © Sabreen Hussain

Landkaart © 2010 John Gilkes

Typografie Pre Press Media Groep, Zeist

Druk- en bindwerk Ter Roye NV, België

ISBN paperback 978 90 229 5974 9

ISBN e-book 978 90 449 6036 5

NUR 302

De Orlando-nieuwsbrief

Authentiek, inspirerend en betrokken: dat zijn de kernwoorden van Orlando uitgevers. Bij Orlando verschijnen toegankelijke literaire romans, die je leest ter ontspanning, maar waardoor je tegelijkertijd wat leert over de wereld om je heen, over jezelf of over het menselijk gedrag in het algemeen.

Wil je op de hoogte worden gehouden van de romans van Orlando uitgevers? Meld je dan aan voor de nieuwsbrief via onze website www.orlandoutgevers.nl.

NADIFA MOHAMED

Zwarte Mamba

Vertaald door
Josephine Ruitenberg

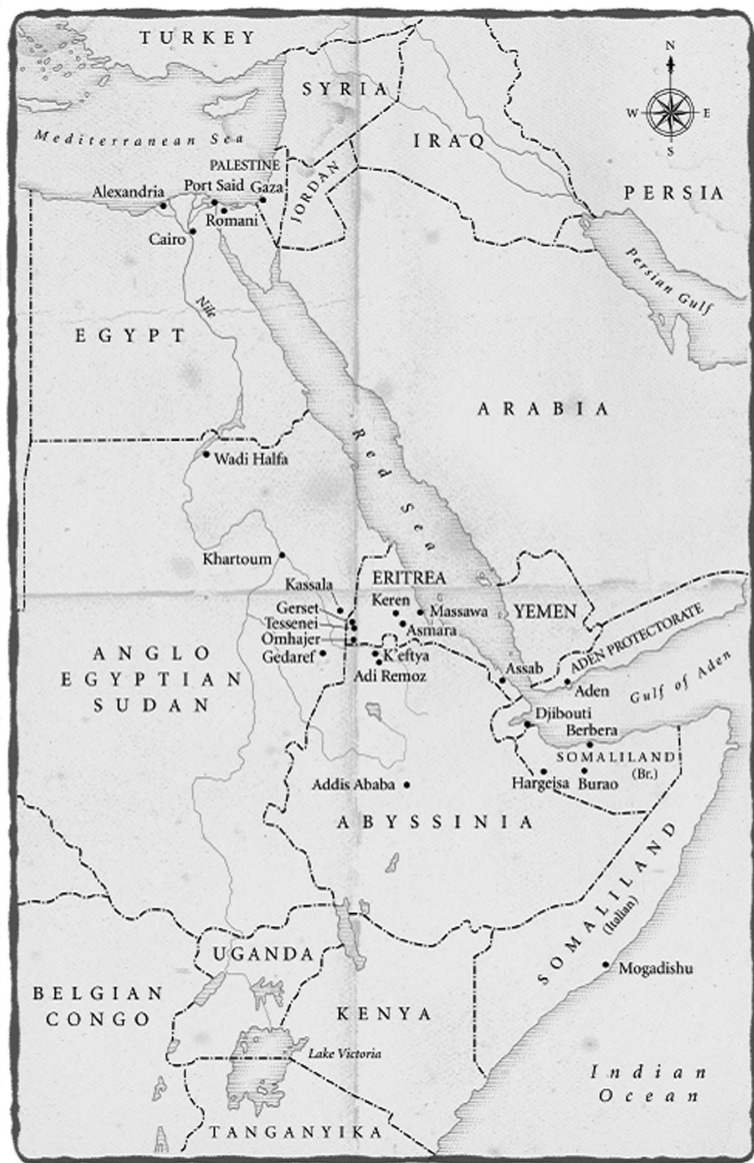
*Voor Nadiifo, Dahabo, Axmed, Xasan, Shidane
en alle anderen die we hebben verloren.*

Je gaat nu weg, je weet nog niet waarheen
Bedompte bossen, mirrebomen dicht opeen,
Zinderende dorpen, verstikkend en dor,
Ademen gaat zwaar, geen zuchtje frisse wind...
Moge de Heer met een schild van koele lucht
Jou toch beschutten voor de blakerende zon.

Gabay, MAXAMED CABDULA XASAN

O, troep van kleine vagebonden op de wereld,
laat uw voetspoor achter in mijn woorden.

Uit Zwervende vogels, RABINDRANATH TAGORE,
Uitgeverij Wereldbibliotheek, vertaald door Johan de Molenaar

LONDEN, ENGELAND, AUGUSTUS 2008

Donkere wolken pakken zich samen aan de schemerige hemel en zon en maan begroeten elkaar, maar ik heb slechts oog voor hem. Zijn bovenmaatse bril staat op zijn stompe neus en in de glazen danst het flikkerende blauwe en witte licht van de tv. Zijn *ma'awis* heeft hij tot net boven zijn knieën opgetrokken. Het doet me verdriet te zien hoe zijn knieën het bijna begeven onder het gewicht van zijn magere lijf, maar tegelijk heb ik eerbied voor die knieën, omdat ze hem over continenten hebben gedragen en omdat hij de Rode Zee ermee heeft doorwaad. Ik zal het lied van die knieën zingen.

Ik ben mijn vaders griot; dit is een lofzang op hem. Ik vertel je dit verhaal om het bloed en de botten van mijn vader, en wat zijn moeder aan magie onder zijn huid heeft genaaid, een plek in de geschiedenis te geven. Om een held van hem te maken. Geen held uit een vechtfilm, geen romantische held, maar een échte: het uitgehongerde kind dat elke klap van het schaamteloze lot heeft overleefd en nu in een luie stoel de verhalen kan vertellen van al degenen die het niet hebben gehaald. Ik vertel je dit omdat niemand anders het zal doen. Laten we de geesten oproepen van de negenduizend jongens die in de bergen van Eritrea hun absurde strijd voor Mussolini voerden, jongens die er net zo uitzagen als mijn vader en net zo leefden als hij, maar hun leven met een botte bijl afgehakt zagen. De jongens die doodhongerden, hun verstand verloren of eenvoudigweg verdwenen. Jongens zoals Shidane Boqor. Onze temperamentvolle Shidane! Onze

meesterdief van conserven! Ons gestorven kind! Ontsteek de toortsen voor zijn hemelreis. Mogen zijn beulen voorgoed worden achtervolgd door zijn schaduw. Mogen ze tot in de eeuwigheid in de Shabelle en de Jubba baden voordat hun zonden weg-gewassen zijn.

Mijn vaders leven stond in het teken van het streven naar een vreemd soort vrijheid: als hij de dood te slim af was, zou zijn leven volledig en volmaakt van hem zijn, zonder verplichtingen jegens wie of wat dan ook. Net als zijn moeder sleep hij zijn geest aan de scherpe randjes van de eenzaamheid. Als pilaarheiligen zagen ze eenzaamheid, alleen-zijn, enkelvoudigheid als goddelijke staat. De zee wordt beschouwd als de moeder van alle zeelui, maar Ambaro was sterker, onstuimiger en levenwekkender dan een plas water ooit kan zijn. Ze blies mijn vader keer op keer nieuw leven in en waakte over hem als Venus over Aeneas. Ze vormde zijn nietige leventje om tot iets luisterrijks. Haar liefde was als krachtige, dikke lava die ze in de mond van haar zoon goot; ze sneed haar aderen open en bracht haar warme, woeste bloed over in zijn ziel. Ze was alles wat hij nodig had en hij is het levende bewijs van wat moederliefde kan bewerkstelligen: die verandert was in goud.

Mijn vader is een oude zeebonk die op een gevangenschip naar de vrijheid is gevaren: Jama en zijn Somalische Argonauten. Hij herinnert zich al zijn schepen zoals anderen zich hun verloren liefdes herinneren. Het zeemansleven was geknipt voor hem: waar ter wereld hij ook was, als de scheepstoeter van de stalen kolos klonk, liet hij zich terugroepen naar zijn hut. Zelfs nu nog dobberen er gravures van galjoenen langs zijn muren, terwijl we naar de avonturen van Sindbad de Zeeman kijken. Als kind graaide ik gretig in een sigarenkistje met munten: oude munten, vreemde munten en munten uit landen die niet meer bestaan,

zoals het onze. In een ander kistje zaten manchetknopen met glazen stenen die ik aanzag voor robijnen, smaragden en saffieren en die mijn diepste begeerte opwekten; zijn gouden piraten-schatkist, die schuilging onder stapels oude landkaarten en getuig-schriften. Hij vertelde me eindeloze zeemansverhalen: 'Ik werd toen achternagezeten door levensgevaarlijke Zoeloe-gangsters, weet je; ze noemden zichzelf *tsotsi's*. In het holst van de nacht rende ik over de kade van Durban terwijl ze me op de hiel-zaten, vastbesloten me te beroven en mijn strot af te snijden. Mijn hart bonsde in mijn keel, maar toen verscheen er een politieman en die schoot op ze. Toen we in Venetië aankwamen, heb ik daar een pistool met een ivoren kolf gekocht voor onze volgende reis naar Zuid-Afrika.'

Lang geleden, toen ik nog een meisje met een beugel was, liet ik me door mijn vader bij de hand nemen en meevoeren op lange, doelloze wandelingen. Meestal kwamen we in Richmond Park terecht, tussen de omgevallen eiken, iepen en meidoorns die door de zware storm van '87 waren ontworteld. In onze bij elkaar passende windjacks zaten we dan te kijken naar de vleermuizen, die onbeholpen van de ene boomholte naar de andere fladderden, en we luisterden naar de verwilderde Somalische parkieten die zich in het park schuilhielden en '*Maalin wanaagsan, maalin wanaagsan*, goedendag,' riepen. Met de ontheemde Afrikaanse vogels krijgend boven ons hoofd en de edel- en damherten in het hoge gras konden we ons bijna in het Serengeti of de Miyi wanen. Mijn vader haalde herinneringen op aan Eritrea, Aden en de kamelenbellen waar hij als kind in de Somalische woestijn mee had gespeeld. Ik wachtte stuurs zwijgend tot hij was uitgesproken, want hoe kon ik me een voorstelling maken van het leven als kindsoldaat of straatjongen in Aden? Ik mocht niet eens alleen naar de winkel op de hoek. Met een afwezige zucht viel mijn oude vadertje Tijd stil, en dan vertelde ik hem wat mij bezig-

hield, bijvoorbeeld dat ik een nieuw paar sneakers of een donsjack wilde hebben. Ik wilde eruitzien als een schooiertje zonder door te hebben dat mijn vader de grootste schooier, vagebond en landloper van iedereen was.

En om ons heen stromen de andere vagebonden nog steeds toe. Ze liften mee onder vrachtwagens of als verstekelingen in schepen, of komen naar beneden vallen uit jumbojets. Zelfs oude omaatjes rapen hun spullen bij elkaar en beginnen aan de *tahrib*. De pioniers zoals mijn vader, die hun voetafdrukken vijftig, zestig of honderd jaar geleden in het zand hebben gezet, zijn de profeten die de Israëlieten uit de woestijn hebben geleid. Wat de farao ook zegt, ze zullen zich niet laten knevelen, ze zullen zich niet laten knechten, de hele wereld zal hun beloofde land zijn.

ADEN, JEMEN, OKTOBER 1935

Jama schrok wakker door de oproep van de muezzin. Hij kwam overeind en zag de zon opkomen boven de moskeeën met hun koepels als taarten en de huizen van peperkoek met hun glanzende daken van wit suikerglazuur. Hoog in de inktblauwe lucht cirkelden de zwarte silhouetten van vogels tussen de paar overgebleven sterren en de zwangere maan. De donkere planeten die Jama's ogen waren, dwaalden over Aden: het bedrijvige, industriële Steamer Point, Crater – de oude stad van zandsteen met haar gewelfde, grijsbruine gebouwen die nauwelijks afstaken tegen de Shamsanvulkaan – en tussen de heuvels en de zee de wijken Ma'alla en Sjeik Osman, wit en modern. Houtrook en babygehuil stegen op, en zonder de aansporingen van de oude muezzin nodig te hebben onderbraken de vrouwen hun voorbereidingen voor het ontbijt om hun ochtendgebed te zeggen. Rond de eeuwenoude minaret hadden gieren een nest gebouwd van gebroken takken, versierd met slingers afval. In de hele buurt hing de stank van bedorven vlees, want de liefhebbende moedergier, haar gespierde vleugels ontspannen omlaag, voerde haar piepende kuikens rottend aas. Jama's eigen moeder, Ambaro, stond bij de rand van het dak met haar diepe, melodieuze stem zachtjes te zingen. Ze zong voor en na haar werk, niet omdat ze gelukkig was maar omdat de liederen haar ontsnapten, alsof haar jonge ziel zich even buiten haar lichaam waagde en het luchtruim koos voordat ze terug werd gezogen in de grauwe sleur van alledag.

Ambaro schudde de geesten uit haar haar en begon haar och-

tendmonoloog. ‘Sommige mensen hebben geen idee hoe hard je moet werken om hun ondankbare mond te voeden, ze denken dat ze een soort *suldaan* zijn en altijd kunnen lanterfantten zonder zich ergens druk over te maken, zonder iets aan hun hoofd te hebben. Het enige waar ze voor deugen is rondhangen met andere niksnutten. Nou, over mijn lijk. Ik ga mijn ruggengraat niet verslijten terwijl ik moet aanzien hoe lamledige jongetjes de hele dag op hun gat blijven zitten.’

Met deze verzen vol verachting, deze *gabays* van ongenoegen werd Jama elke ochtend begroet. Onvoorstelbare, meanderende stromen misbaar kwamen over zijn moeders lippen en dreven de *mukhadim* in de fabriek, haar zoontje, lang geleden uit het oog verloren familieleden, vijanden, mannen, vrouwen, Somali, Arabieren en Indiërs een afgrond van verdoemenis in.

‘Sta op, stom joch, denk je dat dit het huis van je vader is? Sta op, idioot! Ik moet naar mijn werk.’

Jama bleef liggen lummelen en met zijn navel spelen. ‘Hou op, viezerik, je prikt er nog eens doorheen.’ Ambaro liet haar voet uit haar kapotte leren sandaal glijden en beende naar hem toe.

Jama probeerde te ontkomen, maar zijn moeder dook op hem af en gaf hem er met felle meppen van langs. ‘Sta op! Ik moet drie kilometer lopen naar mijn werk en jij bent nog te belazerd om wakker te worden, zit het zo?’ tierde ze. ‘Ga weg, ophoepelen, deugniet!’

Volgens Jama lag het aan Aden dat zijn moeder zo boos was. Hij wilde terug naar Hargeisa, waar zijn vader haar met zijn liefdesliedjes had gekalmeerd. Bij het aanbreken van de dag miste Jama zijn vader het meest. Al zijn herinneringen waren scherper in het heldere ochtendlicht: zijn vaders lach en zijn liedjes bij het kampvuur, en de zachte handen met de lange vingers die zich om de zijne sloten. Jama wist niet zeker of het echte herinneringen waren of dromen die in zijn bewustzijn doorsijpelden als hij

wakker was, maar hij koesterde die broze beelden en hoopte dat ze niet zouden verdwijnen, zoals zijn vader zelf had gedaan. Jama herinnerde zich hoe hij op sterke schouders door de woestijn was gedragen en als een prins op de wereld had neergekeken, maar zijn vaders gezicht kon hij zich al niet meer voor de geest halen, dat ging schuil achter hardnekkige wolken.

Langs de donkere wenteltrap steeg de geur van *anjeero* op: de Islaweynes aten hun ontbijt. Vroeger kwam ZamZam, een weinig aantrekkelijk tienermeisje, Jama altijd de restjes van de maaltijd brengen. Hij had ze een tijdje aangenomen, totdat hij had gehoord dat de jongens van de familie hem *haashishki* noemden, 'het vuilnisvat'. De Islaweynes waren verre verwanten, leden van zijn moeders clan, en Ambaro's halfbroer had hun gevraagd haar in huis te nemen toen ze alleen in Aden aankwam. Daar hadden ze in toegestemd, maar het was al snel duidelijk geworden dat ze verwachtten bediend te worden door hun *bedu*-familieid: ze moest koken, schoonmaken en de familie een schijn van voornaamheid verschaffen. Binnen een week had Ambaro echter werk gevonden in een koffiefabriek, waarmee ze de Islaweynes van hun nieuwe statussymbool beroofde en zich hun rancune op de hals haalde. Ambaro moest voortaan op het dak slapen en mocht niet samen met hen eten, behalve als meneer Islaweyne en zijn vrouw gasten hadden; dan waren ze een en al glimlach en ongedwongen hartelijkheid: 'Ambaro toch, waarom vraag je of je iets mag hebben? Wat van ons is, is van jou, zuster!'

Toen Ambaro genoeg geld had gespaard om haar zesjarige zontje naar Aden te laten komen, was mevrouw Islaweyne tekeergegaan over de overlast die dat haar bezorgde en ze had hem omstandig gecontroleerd op ziektes waarmee hij haar kinderen zou kunnen aansteken. Haar gouden armbanden hadden gerinkeld toen ze hem onderzocht op neten, vlooiën en huidziektes, en ze had schaamteloos zijn ma'awis opgetild om te kijken of hij wormen had. Zelfs nadat Jama door haar medische keuring was

gekomen, bleef haar boze blik hem volgen als hij met haar kinderen speelde en fluisterde ze tegen hen dat ze niet te dik moesten worden met deze jongen die uit het niets was gekomen. Vijf jaar later woonden Ambaro en Jama nog steeds als schimmen op het dak en zorgden dat ze zo min mogelijk sporen van hun bestaan achterlieten. Afgezien van de keurig opgevouwen stapels wasgoed die de Islaweynes aantroffen nadat Ambaro de was had gedaan en Jama die te drogen had gehangen, merkte de familie nauwelijks dat ze er waren.

Ambaro vertrok bij het krieken van de dag naar de koffiefabriek en kwam pas terug als het donker was, zodat Jama de hele dag in het huis van de Islaweynes moest doorbrengen, waar hij zich niet welkom voelde, of samen met de marktjongens op straat moest rondhangen.

Buiten was de hemel intussen een waterig turkooisblauw geworden, en de Somalische mannen die langs de weg sliepen begonnen wakker te worden, hun afrohaar vol zand, terwijl Arabieren hand in hand naar de seek liepen. Voor Jama uit liep een groep Jemenieten met grote tulbanden op waar gouddraad in verwerkt was en prachtige dolken met gevesten van ivoor aan hun riem. Jama streek met zijn handen langs de warme flanken van passerende kamelen die naar de markt werden gebracht. Ze knipperden met hun weelderige wimpers als dank voor zijn zachte streling, en als ze hem inhaalden wuifden ze hem met hun zwiepende staart gedag. Er sloften mannen en jongens langs die groenten, fruit, broden en vlees naar en van de markt vervoerden in tassen, in hun handen of op hun hoofd, of knapperige platte broden onder hun arm droegen alsof het kranten waren, vers van de pers. Vlinders dansten door de lucht, genietend van hun ochtenduitstapje voordat het ondraaglijk warm werd en ze de rest van de dag versliepen in kleverige bloesems. De geur van wierook was in de huid en de gewaden getrokken van de *hammals* die hun kruiwagens door de smalle steeg vol kuilen duwden, mannen die

stuk voor stuk werden omhuld door het parfum van thuis. Geleund tegen een warme muur sloot Jama zijn ogen en stelde zich voor dat hij bij zijn moeder op schoot was gekropen en de liederen voelde trillen die van diep in haar lijf opwelden. Hij merkte dat er iemand over hem heen gebogen stond, en toen wreef er een kleine hand over zijn kruin. Hij deed zijn ogen open en zag Abdi en Shidane naar hem grijnzen. Abdi, met een spleetje tussen zijn tanden, was de negenjarige oom van het elfjarige boefje Shidane. Hij stak Jama een stuk brood toe en die werkte het snel naar binnen.

Toen ze bij het strand kwamen, zagen ze boven zich in de verte de zwarte lava van de Shamsanvulkaan. Marktjongens met alle mogelijke getinte huidskleuren, met verschillende moedertalen en geloofsovertuigingen, verzamelden zich op het strand om te spelen, te zwemmen en te vechten. Ze vormden een stoet van besmettelijke ziektes, verminkte ledematen en misvormingen. Jama riep ‘Sjalom!’ naar Abraham, een iele Joodse jongen met wie hij weleens huis aan huis bloemen had verkocht. Abraham zwaaide, nam een aanloop en sprong het water in. Shidanes haar, dat blond was van ondervoeding, zag er doorschijnend uit in het zonlicht en Abdi’s hoofd schommelde heen en weer toen hij de branding in rende, want het was te groot voor zijn nietige lijf. Deze twee rasechte zeeduiveltjes brachten hun dagen door met het duiken naar munten. Jama wilde dat ze hem meenamen de zee op en dus verzamelde hij aangespoelde planken en riep de andere twee jongens erbij.

‘Ga touw zoeken, zodat we de zee op kunnen!’ zei hij.

Jama zat op het strand, dat vol zeewier lag, terwijl Abdi en Shidane de planken tot een primitief vlot aan elkaar bonden. Samen duwden ze het gammele geval de deinende zee op. ‘Bismillah,’ fluisterde Jama, die zich stevig vastklemde terwijl Abdi en Shidane het vlot voortstuwden, waarbij ze grote hoeveelheden schuim en waterdruppels omhoogschopten. Toen Abdi en Shi-

dane moe werden, klauterden ze erop en kwamen hijgend naast hem liggen, met hun gezicht omhoog naar de rijzende zon. Jama ging met een tevreden glimlach op zijn rug liggen, en zo dobberden ze zachtjes op de jonge golven en haakten hun armen in elkaar, hun huid bezaaid met waterdruppels die glinsterden als diamanten.

‘Waarom leer je niet zwemmen, Jama?’ vroeg Abdi. ‘Dan kun je met ons mee als we naar parels duiken. Het is heel mooi onder water. Er zijn scheepswrakken en allerlei soorten vissen en koralen, en misschien vind je wel een parel die een fortuin waard is.’

Shidane veranderde van houding en het vlot draaide met hem mee. ‘Er zijn daarbeneden geen parels, Abdi. We hebben overal gezocht, maar ze zijn allemaal verdwenen, meegenomen door de Arabieren. Moet je die stomme Jemenieten daar zien. Die verdienen zo’n boot niet,’ spotte hij. ‘Als we een geweer hadden, konden we die idioten alles afpakken wat ze hebben.’

Jama keek op en zag een *sambuk* met stapels kratten op het dek die snel in de richting van de haven voer. ‘Zorg dan dat je aan een geweer komt,’ zei hij uitdagend.

‘*Ya salaam!* Denk je dat ik dat niet kan? Ik kan er zelf een maken, jongen.’

Jama kwam overeind op zijn ellebogen. ‘Wat?’

‘Ja, je hoort het goed. Ik kan er zelf een maken. Ik heb naar de soldaten gekeken. Sommige mensen zijn nou eenmaal altijd actief, altijd aan het denken. Voor iemand als ik is het makkelijk om dat *Ferengi*-spul na te maken. Je neemt een stuk hardhout, holt het helemaal uit, zorgt dat je aan buskruit komt en stopt dat in het gat. Daarna vul je de ene kant met kiezelstenen en in de andere steek je een brandend touwtje, en dan kun je dat soort idioten de zee in blazen.’

‘De kans lijkt me groter dat je je verbrande *futo* de zee in blaast.’

‘Lach jij maar, *Eidegalle*-ezel met je grote tanden. Ik word mukhadim, en als je geluk hebt mag jij mijn koelie zijn.’

‘Ja! We kunnen *shifto’s* van de zee worden, beladen met goud. *Wallaahi*, iedereen zal sidderen als hij ons schip ziet.’ Abdi vuurde denkbeeldige kogels af naar de zon.

Jama voelde water tegen zijn huid. ‘*Yallah, yallah*, terug naar het strand! Het touw raakt los,’ riep hij, terwijl het vlot uit elkaar viel.

Abdi en Shidane kwamen ogenblikkelijk in actie. Als twee goed afgerichte dolfinen grepen ze hem bij zijn armen en hielden hem hoog boven het water.

Toen Jama het stof en de verzengende hitte weer in liep, zette hij onwillekeurig koers naar de wijk met de pakhuizen. Hij schopte een blikje door de straten van Crater, een stad in het hart van een vulkaan. Het zonlicht dat door de metalen daken van de pakhuizen werd weerkaatst verblindde hem even. Het aroma van thee, koffie, wierook en mirre dreef de heuvel op en vermengde zich tot een misselijkmakende, bedwelmende lucht die hem omhulde. Bij het eerste pakhuis zag hij koelies met ontbloot bovenlichaam ritmisch zingend zware houten kratten achter op vrachtwagens duwen. Bij het koffiemagazijn Al-Madina bleef Jama even staan voordat hij door de stenen ingang naar binnen liep en het donker in tuurde. Scherfjes zonlicht vielen door het metalen dak en verlichtten het stof dat van de koffiebonen opwarrelde als ze de lucht in werden gegooid om de zilvervliesjes los te maken. Een hele brigade onderbetaalde vrouwen in fleurig gebloemde Somalische gewaden boog zich over manden vol koffiebonen, spreidde de bonen uit op doeken en haalde de slechtste ertussenuit voordat de koffie werd geëxporteerd. Jama liep tussen hen door, op zoek naar een vrouw met een pokdalig gezicht, koperkleurige ogen, gouden hoektanden en pikzwart haar. Hij vond haar in een hoek, waar ze in haar eentje zat te werken met een hemelsblauwe sjaal om haar haar om het uit haar gezicht te houden. Ze trok zijn hoofd naar beneden om zijn wang te zoe-

nen, en haar zachte, vlekkerige huid streek langs de zijne.

‘Wat kom je doen, Goode?’ fluisterde Ambaro in zijn oor. ‘Dit is geen speelplaats. Wat is er?’

Jama stond tegenover haar met zijn benen in elkaar gedraaid als de poten van een flamingo. ‘Ik weet niet, ik verveelde me... Heb je wat geld voor me?’ Hij had helemaal niet aan geld gedacht, maar nu geneerde hij zich om te zeggen dat hij haar alleen even had willen zien.

‘*Keleb!* Kom je naar mijn werk om me lastig te vallen over geld? Jij denkt alleen maar aan jezelf, moge Allah je daarvoor vervloeken. Maak dat je wegkomt voordat de mukhadim je ziet!’

Jama draaide zich abrupt om en rende de deur uit. Hij verborg zich achter het pakhuis, maar Ambaro vond hem en trok hem met haar ruwe, droge handen tegen zich aan. Haar jurk rook naar wierook en koffie, en hij doordrenkte de stof met zijn tranen.

‘Goode, Goode, alsjeblieft, je bent toch een grote jongen? Wat heb ik verkeerd gedaan? Zeg het me. Zeg het me dan. Kijk eens naar het leven dat ik leid, heb medelijden met me!’ zei Ambaro zacht. Ze trok hem bij zijn armen omhoog en nam hem mee naar een laag muurtje, waarvandaan je de zee kon zien. ‘Weet je waarom ik je Goode noem?’

‘Nee,’ loog Jama, die ernaar hunkerde een verhaal te horen over de tijd dat hij nog een echte familie had gehad.

‘Toen ik zwanger van je was, werd ik ongelofelijk dik, mijn buik stak een enorm eind naar voren. De mensen waarschuwden me dat een meisje van zeventien dood zou gaan als ze zo’n kind ter wereld moest brengen, dat je me in tweeën zou scheuren, maar ik was kalm en gelukkig, want ik wist dat ik een bijzonder kind zou krijgen. Achter kamelen aan lopen is vreselijk werk en ik werd steeds langzamer. Vaak raakte ik gescheiden van de grote karavaan van mijn vader en strompelde er met mijn gezwollen enkels achteraan tot ik mijn familie weer inhaalde. Maar ergens

in de achtste maand was ik zo uitgeput dat ik niet meer kon, ook al had ik de laatste kameel uit het zicht verloren. In een savanne die Gumburaha Banka heet, stond een oude acacia en daar ben ik onder gaan zitten om uit te rusten in het beetje schaduw dat hij bood. Ik zat te luisteren naar mijn zware ademhaling, uit en in, in en uit. Ik was gekleed in een *guntiino*, zoals nomaden die dragen, en de zijkant van mijn buik was blootgesteld aan de zon en de wind. Toen voelde ik plotseling een gladde hand die mijn rug streelde en in de richting van mijn navel gleed. Ik keek geschrokken naar beneden, en *hoogayeh!* het was geen hand, maar een reusachtige mamba die zich om mijn buik kronkelde. Ik was bang dat zijn zware lijf je zou verpletteren, dus bleef ik doodstil zitten, maar hij verstarde, legde zijn duivels wijze kop tegen je aan en luisterde naar het kloppen van je hart. Zo vormden we lange tijd met z'n drieën één geheel. Het leek wel een mensenleven te duren, totdat de slang blijkbaar iets had besloten: hij spande zijn pezen, gleed van me af en met een laatste klap van zijn staart verdween hij in het zand. Ik wilde je Goode noemen, dat “zwarte mamba” betekent, maar je vader lachte me uit; hij vond Jama een mooie naam, omdat zijn beste vriend zo heette. Maar toen je naar buiten glibberde, met je prachtige donkere huid en je aardachtige geur, wist ik wat je naam had moeten zijn, en het is altijd mijn speciale naam voor jou gebleven.’

Jama smolt in de warmte van zijn moeders woorden en voelde het vloeibare goud van de liefde in zijn aderen. Omdat hij de betovering tussen hen niet wilde verbreken zweeg hij, en ze ging verder.

‘Ik weet dat ik streng voor je ben, soms te streng, maar weet je waarom ik zoveel van je verg? Soms snap je zelf niet wat goed voor je is. Ik doe het omdat ik zulke hoge verwachtingen van je heb. Jij bent mijn geluksbaby, jij bent op de wereld gekomen om iemand te wórdén, Goode. Weet je dat het jaar waarin jij bent geboren het jaar van de worm wordt genoemd? In het regensei-

zoen staken dikke wormen hun neus uit de aarde omhoog en kwamen naar boven om het gras, de bomen en zelfs onze strooi- en huizen te verorberen, totdat ze klaar waren en plotseling verdwenen. Iedereen dacht dat het een teken van het einde der tijden was, maar de oudsten zeiden dat ze het eerder hadden meegemaakt en dat het *barako* was, omdat de regen daarna overvloedig zou zijn en onze kamelen zich uitstekend zouden voortplanten. Een oude vrouw, Kissimee, vertelde me dat mijn kind, omdat het op het hoogtepunt van die plaag geboren zou worden, geweldig veel geluk zou hebben, alsof hij onder de bescherming van alle heiligen geboren was, en dat hij alle uithoeken van de wereld zou zien. Ik geloofde die vrouw, want niemand had ooit meegemaakt dat een voorspelling van haar niet uitkwam.’

Haar woorden klonken prachtig, maar Jama had het gevoel dat zijn moeder parel na parel van verwachting aaneenreeg tot een snoer dat losjes om zijn hals lag, tot zij hem er op een dag mee zou wurgen. Hij drukte zich dicht tegen haar aan en ze sloeg haar goudbruine armen om zijn mahoniekleurige rug en wreef met haar vingers over zijn scherpe ruggengraat.

‘Laten we teruggaan naar Hargeisa, *hooyo*.’

‘Op een dag, als we genoeg hebben om mee terug te nemen,’ zei ze, en ze gaf hem een kus op zijn kruin. Daarna maakte ze een knoop los die ze in een hoek van haar jurk had gelegd, haalde een munt van één *paisa* tevoorschijn en gaf die aan Jama. ‘Ik zie je vanavond op het dak.’

‘Ja, hooyo,’ antwoordde Jama, en hij stond op om weg te gaan. Zijn moeder greep zijn hand en keek hem aan. ‘God behoeft je, Goode.’

Mevrouw Islaweyne had een probleem met haar ongewenste logés en deed geen moeite dat te verbergen. Integendeel, tijdens de lange uren dat de moeder afwezig was, richtte ze haar pijlen op het kind. Nadat ze Jama langdurig op mierzoete toon had onder-

vraagde en besefte dat hij nooit iets slechts over Ambaro zou zeggen of per ongeluk pijnlijke geheimen zou verklappen, begon ze kritische opmerkingen ten beste te geven. ‘Wat voor vrouw laat haar kind nou elke dag alleen over straat zwerven?’ en ‘Het verbaast me niks dat Somali een slechte naam hebben, als je ziet hoe sommige nieuwkomers erbij lopen, met blote armen en tieten die aan de zijkanen uit hun jurk hangen.’ De antipathie was wederzijds, en Ambaro en Jama lachten haar achter haar rug uit. Als Ambaro mevrouw Islaweyne haar nikab om haar gezicht zag wikkelen, trok ze een wenkbrauw op en zong met bitterzoete stem: ‘*Dhegdheer, Dhegdheero, yaa ku daawaan?* Heks, o heks, wie zal je bewonderen?’

Dhegdheer was een eigenaardige, ijdele vrouw met korte, mollige ledematen die ze altijd zorgvuldig invette, dik met kohl aangezette wenkbrauwen, een grote, harige wrat op haar wang, vlak naast een weelderige snor, en kleine, gezwollen voeten die ze in schoenen perste die Ambaro zich nooit zou kunnen veroorloven. Soms kwam Dhegdheer zonder duidelijke reden naar het dak om lelijk naar hen te kijken, kennelijk om haar territorium te markeren, en als ze dan weer naar beneden ging, gaf Jama een volmaakte imitatie van haar kenmerkende waggelende loopje en loensende blik. ‘Rot op, heks!’ riep hij als ze veilig buiten gehoorsafstand was.

‘Het enige waar die vrouw goed in is, is baren. Ze moet wel een verkeersweg tussen haar benen hebben, want ze werpt nesten van twee of drie jongen tegelijk, net als een zwerfhond,’ zei Ambaro altijd, en ze had gelijk. Jama had acht kinderen geteld, maar achter elke deur leken er meer te slapen of te huilen. De oudere jongens van het gezin Islaweyne gingen naar school en praatten druk in het Arabisch, zelfs thuis. Jama had op straat een primitief soort Arabisch geleerd waar ze hem om uitlachten: ze aapten met lijkige, achterlijke stemmen zijn gebrekkige grammatica en platte taalgebruik na.

Hoewel ZamZam geen erg bekoorlijk meisje was, had Dhegdheer voor haar dochter haar oog laten vallen op een van de rijke Somalische mannen die vee importeerden uit Berbera en wilde ze het meisje voordoen als een tere bloem die in een zeer verfijnde omgeving was opgekweekt. Jama hoorde Dhegdheer tegen haar man klagen dat Ambaro en dat straatkind van haar het aanzien van de familie schaadden. ‘Hoe kunnen we tot de hoogste klasse behoren als we dat soort mensen in huis hebben?’

Meneer Islaweyne bromde iets en wuifde haar woorden weg, maar het was Jama duidelijk dat zijn plek in huis gevaar liep. Naarmate Jama meer tijd op straat doorbracht om Dhegdheer en haar zonen te ontlopen, gingen ze harder over hem klagen.

‘Kinsi zei dat ze hem in de soek heeft zien stelen.’

‘Khadar van hiernaast zei dat hij rondhangt bij *mukhbazar* De Kameel en geintjes maakt met de hasjrokers.’

Jama maakte geintjes met de hasjrokers omdat hij wist dat hij machteloos was en geen ruzie wilde maken of vijanden wilde krijgen. Hij had geen vader, broers of neven om voor hem op te komen, zoals de andere kinderen. Sinds kort was hij bevriend met Shidane en Abdi, die aardig en hartelijk waren, maar vriendschappen tussen jongens van verschillende clans ontstonden gemakkelijk en stortten weer in als de tenten van nomaden; ze waren nooit blijvend.

In het appartement kwam de koude oorlog tussen de vrouwen tot een hoogtepunt in de zomerhitte. Ambaro, die elke dag moe en gefrustreerd thuiskwam van haar werk, werd strijdlustiger. Ze gebruikte de keuken op dezelfde tijden als Dhegdheer, nam meer bloem en ghee, pakte willekeurige schone glazen in plaats van de glazen die voor hen apart waren gezet, en liet de was dagen achtereen liggen. Zelfs tegen Jama was ze als een ketel die fluitend aan de kook kwam: de ene dag wilde ze dat hij ging werken, de volgende dat hij naar school ging, de derde dag dat hij op het dak bleef en niet meer met de marktjongens omging,

en de dag daarna wilde ze hem nooit meer zien. In het begin probeerde Jama haar te kalmeren door alle knopen in haar lijf weg te masseren met zijn snelle, beweeglijke vingers, maar al snel irriteerde zelfs zijn aanraking haar en toen ging hij de nachten doorbrengen bij Shidane en Abdi. Om de paar dagen kwam hij terug om zich te wassen, iets te eten en zijn moeder gedag te zeggen, totdat hij op een avond binnenkwam en Ambaro en Dhegdheer in de keuken aantrof, met hun borsten bijna tegen elkaar aan, hun nagels in de aanslag en hun tanden ontbloot, klaar om elkaar aan te vliegen.

Uit wat ze tegen elkaar riepen – ‘Je bent een hoer, net als je moeder!’ en ‘Sloerie!’ – maakte hij op dat Dhegdheer zijn moeder de keuken uit commandeerde, terwijl Ambaro vloekend standhield en eruitzag alsof ze Dhegdheer in het gezicht wilde spugen. Jama greep zijn moeder bij de arm en probeerde haar weg te trekken. Dhegdheers zonen, die ouder en sterker waren dan Jama, slopen de keuken binnen omdat ze het geschreeuw van de vrouwen niet langer konden negeren. Ambaro en Dhegdheer hadden elkaar intussen vastgegrepen en schoven al worstelend tussen de dampend hete kookpotten door, en Jama haalde haastig de pannen van het vuur en zette ze uit de weg. Ambaro, die jonger en sterker was, vocht beter dan Dhegdheer, die altijd thuiszat, en dreef de oudere vrouw in een hoek.

‘*Soobax, soobax*, kom dan als je kan,’ jouwde Ambaro.

Dhegdheers oudste zoon greep Ambaro vast en drukte haar tegen de grond. ‘Hou op met dat schandalige gedrag,’ piepte hij, want hij had de baard in de keel.

Toen hij zijn moeder op de grond zag liggen, pakte Jama zonder nadenken een pan kokende soep en slingerde de hete inhoud in de richting van de jongens. De soep raakte hun romp niet, maar stroomde wel over hun blote voeten. Dhegdheer was buiten zichzelf. ‘*Hoogayey waan balanbalay*, mijn lieve schatten, *beerkey!* Mijn hartjes,’ jammerde ze. ‘Moge Allah je in stukken

snijden, Jama, en je voor de wilde honden werpen.’ Ze pakte een groot slagersmes en begon het te slijpen. Terwijl Ambaro het uit haar handen probeerde te rukken, schoot Jama tussen hun benen door naar buiten.

Shidane en Abdi gaven Jama groot gelijk toen hij hun vertelde dat hij nooit meer terug zou gaan naar het huis van de Islaweynes. Aden was een gigantische, gevaarlijke speelplaats voor marktjongens en Shidane kende alle verborgen hoekjes en gaatjes, alle schuilplaatsen en opslagruimtes, die bij elkaar een onzichtbare plattegrond vormden. Met z’n drieën konden ze de oudere jongens ontwijken, die hen zouden willen beroven of in elkaar slaan. Pas toen ze een bende werden, besefte Jama dat Abdi bijna volledig doof was. Om dat te compenseren hield hij zijn oor dicht bij je mond en pakte hij je handen terwijl hij luisterde.

Nadat ze op hun dak hadden zitten kijken hoe de ondergaande zon babyzonnetjes maakte in het water dat in de stokoude reservoirs stond, kropen Jama en Abdi tegen elkaar aan onder een oud laken. Shidane lachte om hun geknuffel en zij lachten om zijn grote oren.

‘Geen wonder dat die arme oom van je doof is! Jij hebt genoeg oor voor jullie samen,’ zei Jama, terwijl hij Shidane bij zijn flaporen pakte.

‘Dat moet jij nodig zeggen!’ riep Shidane uit, en hij wees naar Jama’s grote witte tanden. ‘Moet je die slag tanden van jou zien! Daar kun je een boom mee omknagen.’

‘Je mocht willen dat je mijn tanden had, konijnenoor. Wacht maar, dan zul je zien hoe rijk ik word, door dat geluksspleetje tussen mijn tanden. Je zou een moord doen voor mijn tanden, geef het maar toe.’ Jama ontblootte zijn tanden, zodat ze die konden bewonderen.

Nadat Jama was verdwenen, had Ambaro dagen in spanning gezeten. Meneer Islaweyne had haar een piepklein kamertje in het

appartement gegeven tot hij een clangenoot had gevonden die haar in huis wilde nemen, want hij wilde geen slechte naam krijgen door haar op straat te zetten. Intussen genoot Dhegdheer in stilte van Jama's verdwijning. 's Avonds laat liep Ambaro in donkere, smerige steegjes naar Jama te zoeken; lang nadat haar twaalfurige dienst erop zat was ze nog op straat. Ze ging naar de plaatsen waar hij in het verleden altijd had rondgehangen en vroeg de andere marktjongens naar hem, maar die handhaafden de ijzige stilte van een geheim genootschap tegenover volwassenen die hun wereld wilden binnendringen. Ze had geen vriendinnen onder haar collega's en in tegenstelling tot de andere Somalische vrouwen die ze ontmoette bij de waterkraan of van wie ze op straat pasteitjes kocht en die bij elke gelegenheid hun hart uitstortten, hield zij haar angst diep in zichzelf weggeborgen. Ze was te trots om haar ellende rond te bazuinen; haar leven zou geen honing worden voor roddelaars, die in haar gezicht Allah aanriepen en op hun lip beten, maar haar achter haar rug uitlachten. Ze zette haar avondlijke zoektochten in haar eentje voort. Jama was wel vaker verdwenen, maar Ambaro had het angstige gevoel dat hij deze keer niet terug zou komen. Haar dochter Kahawaris begon in haar dromen te verschijnen, en ze had er een hekel aan om over de doden te dromen.

Anders dan andere Somalische vrouwen – straatventsters, koffiesorteersters, bedelaressen of danseressen –, die hun zoontjes van vier of vijf vaak op straat achterlieten als de vader met de noorderzon was vertrokken, had zij altijd zo goed mogelijk op Jama gepast en dag en nacht gedacht: hoe zorg ik dat mijn kind veilig is? Ze waren naar Aden gekomen in de verwachting een eldorado te vinden waar zelfs de bedelaars gouden sieraden droegen, maar in plaats daarvan was het een vuile, gevaarlijke plek gebleken, vol vreemdelingen en hun verdorvenheden.

Jama was de enige familie die ze had of waar ze iets van wilde weten; de rest had ze niet meer gezien sinds ze naar Aden was

vertrokken. Nadat haar moeder, Ubah, aan de pokken was gestorven, was Ambaro opgevoed door haar tante. Izra'il, de engel des doods, was veertien keer bij Ubah binnen komen vallen om haar haar talrijke kinderen te ontfutselen; ze kregen diarree, een ongeluk of een hoest die hun kleine ribbenkast te gronde richtte. Ubah had slechts één kind achtergelaten, een ziekelijk klein meisje dat diepbedroefd bij haar graf rondhing, wachtend op de dag des oordeels, waarop ze haar moeder zou terugzien. Ook Ambaro was getroffen door de pokken, maar zij had de ziekte overleefd en droeg haar littekens als bewijs dat de geest van haar moeder haar beschermdde.

Ambaro groeide op tot een magere, zwijgzame jonge vrouw die zich onttrok aan het gezag van de andere echtgenotes van haar vader. Ze had de gewoonte ver weg te zwerven met de geiten en schapen van de familie. Het verdriet om haar moeder en haar gestorven broers en zussen schiep een afstand tussen haar en de andere familieleden, die haar vreesden en bang waren dat ze hen vanwege haar tegenspoed op de een of andere manier zou beheksen. Ambaro's blik was te diep, er stond te veel verdriet in haar ogen om haar te kunnen vertrouwen. Alleen Jinnow, het kalme vrouwelijke familiehoofd, betoonde haar enige genegenheid. Jinnow had Ambaro ter wereld geholpen en had de oproep tot het gebed in haar kleine oorschelp gefluisterd. Jinnow had de moeder haar baby laten zien, het bloed van het kind gewreven en de bruine moedervlek op haar wang ontdekt waar ze de ouderwetse naam Ambaro aan te danken had.

De weesjongen Guure groeide in de aangrenzende *aqal* op bij een oude tante, maar terwijl Ambaro 'vervloekt' en 'ellendig' werd genoemd, werd hij vertroeteld en gekoesterd. Hij trok Ambaro aan haar vlechten en noemde haar *ameer*, kalf. Op een keer, toen de droogte aanbrak, vertrok Guure met de kamelen als een vervelend, mager schoffie, om aan het eind van het seizoen als een gracieuze poëet met lange wimpers terug te komen. Ze hield

hem al een tijd in de gaten voordat hij haar opmerkte, maar toen begon hij achter haar op te duiken als ze haar tocht naar de waterput maakte of brandhout verzamelde. Ze had zich altijd net zo stekelig en dor gevoeld als de woestijn om haar heen, met een hart vol slangen en cactussen, maar Guure bracht regens die de cactussen deden bloeien.

Toen Guures huwelijksaanzoek door Ambaro's vader werd afgewezen, smeekte ze Jinnow aan Guure door te geven dat hij haar moest opwachten. Jinnow, die het niet over haar hart kon verkrijgen het meisje haar geluk te ontzeggen, stemde toe. Ambaro sloeg haar nieuwste sjaal om, brak door de doornhaag achter de tent en rende de nacht in. Onder de grote acacia stond Guure op haar te wachten, zoals ze had gepland, met zijn slanke gestalte en een glimlach om zijn mond. Zijn huid glansde in het maanlicht en zijn bruine afrohaar vormde een aureool rond zijn hoofd, en in combinatie met zijn bijna lichtgevende witte gewaad gaf dat haar het gevoel dat ze wegliep met de aartsengel Djibriel. Hij had een opgerolde lap stof bij zich. Toen hij neerknielde en de lap openvouwde, kwam er een granaatappel uit, en een gouden armband die hij van zijn tante had gestolen; hij gaf ze alle twee aan Ambaro en kuste haar handen terwijl ze ze aannam. Toen pakte hij een luit en trok haar naar beneden om naast hem te komen zitten, op de uitgerolde doek. Hij tokkelde langzaam en zachtjes op de snaren en keek hoe de verlegen glimlach op haar gezicht breder en guitiger werd. Daarna werd hij vrijmoediger en speelde een zachte melodie die klonk als de lente, als het ontluiken van een bloem die uit de knop springt. Ze zaten dicht naast elkaar totdat de maan en de sterren discreet vervaagden en hen achterlieten met de vrijheid van de nacht.

De volgende dag trouwden ze bij het verlaten graf van een heilige, in de buurt van de weg naar Burao. Het huwelijk werd voltrokken door een tegendraadse sjeik, die lachend twee geiten de rol van de mannelijke voogden van de bruid liet vervullen, en

de getuigen waren toevallige voorbijgangers. Daarna gingen ze terug naar de tenten van hun familie.

Daar bleek dat de omheining van doortakken verder kapot was getrokken door jakhalzen, en er liep een spoor van bloedvlekken en plukken wol het struikgewas in. De ouderen waren woedend, omdat ze ongehoorzaam waren geweest en in het geheim waren getrouwd, maar ook vanwege de schade aan de omheining. Daarom weigerden ze het jonge stel iets te geven en was het paar gedwongen een eigen, gammele aqal te bouwen.

Ambaro merkte al snel dat haar man een onverbetenlijke dromer was, altijd met zijn hoofd in de wolken; hij was zo'n jongen op wie iedereen dol was maar aan wie niemand zijn kamelen zou toevertrouwen. Guure kon niet aanvaarden dat zijn zorgeloze jeugd voorbij was; hij wilde nog steeds rondhangen met zijn vrienden, terwijl Ambaro een gezinnetje wilde stichten. Guure bespeelde vol aandacht en passie zijn luit, maar was initiatiefloos en faalde volledig als het op de praktische zaken des levens aankwam. Ze hadden geen vee en leefden op gekookt *jowari*-graan, zonder kraak of smaak. Als Jinnow kans zag, stopte ze hun kleine hoeveelheden vlees en ghee toe, maar ze kon een afkeurend gemompel niet onderdrukken als ze zag in wat voor omstandigheden Ambaro terecht was gekomen; zij was voorstander geweest van een huwelijk tussen Guure en Ambaro, maar niet op deze achteloze, haastige manier. Jinnows teleurstelling raakte Ambaro diep en binnen de kortste keren werd ze Guures rechter, opzichter en cipier, die hem overal volgde en mee naar huis sleurde als dat nodig was.

Toen Jama een jaar later kwam, in Ambaro's achttiende levensjaar, hoopte ze dat dat Guure zou dwingen de kost te gaan verdienen, maar in plaats daarvan bleef hij eindeloos zijn haar kammen, op zijn luit spelen en zijn lievelingslied voor Ambaro zingen: *Ha i gabin oo i gooyin, Verloochen me niet en verlaat me niet*. Af en toe tilde hij de baby met zijn smalle handen op en liet hem in de lucht

bungelen, tot Ambaro hem Jama uit zijn handen griste. Ze was een vinnige, strijdlustige moeder, die een mes en een stok van de magische *wagar*-boom bij zich droeg om haar zoon tegen zichtbare en onzichtbare gevaren te beschermen. Haar zachte, zoete kern was verhard. Ze droeg de baby in een doek op haar rug en leerde van Jinnow alles wat vrouwen deden om in leven te blijven: stromanden vlechten, parfum maken van wierook en mirre, dekens naaien van Ethiopische stof en proberen deze artikelen in naburige nederzettingen te ruilen voor voedsel. Maar wat Ambaro ook deed, ze bleven berooid en dus moest ze in de natuur op zoek naar planten en wortels zoals *dabayood*, *likeh* en *tamayulaq*.

Toen Guure qat begon te kauwen met jonge mannen die hem aanstaken met hun passie voor auto's, was Ambaro de wanhoop nabij. Hij verveelde Ambaro met dolenthousiaste verhalen over auto's en de clangenoten die naar Soedan waren gegaan en daar veel geld verdienden als chauffeur voor de Ferengi's. Het was allemaal onzinnig geklets voor Ambaro, die nog nooit van haar leven een auto had gezien en zich niet kon voorstellen dat auto's iets anders waren dan een of andere kinderachtige vorm van tovenarij van vreemdelingen. Ze probeerde uit alle macht dit vuur dat in Guure brandde te doven, maar hoe meer ze hem bekritiseerde en belachelijk maakte, des te steviger klampte Guure zich vast aan zijn droom en des te sterker raakte hij ervan overtuigd dat hij naar Soedan moest gaan. Door zijn gepraat verdween het laatste restje hoop uit haar hart. Ze vroeg zich af hoe hij zijn gezin zo gemakkelijk in de steek zou kunnen laten. Goed, als ze hilde sloeg hij zijn armen om haar heen, maar ze wist dat er alleen hartzeer in het verschiet lag.

Guure werd rustiger toen er een jaar na Jama een dochttertje kwam, een stralend, prachtig kindje met grote gelukkige ogen dat door Ambaro Kahawaris werd genoemd, naar de gloed van het daglicht vlak voor zonsopgang die haar geboorte had aangekondigd. Kahawaris werd hun oogappel, een baby die de andere

moeders met afgunst vervulde vanwege haar schoonheid en haar vrolijke gekir, dat door de hele nederzetting te horen was. Jama was intussen een spraakzaam jongetje geworden, dat gek was op zijn kleine zusje en de volwassenen met vragen bestookte terwijl hij Kahawaris op zijn rug droeg. ‘Waarom zijn jouw teennagels zwart?’ ‘Hoe komt je baard oranje?’

Nu hij twee kinderen had die elke avond klaaglijk hun handjes naar hem uitstaken en huilden van de honger, beloofde Guure dat hij elk baantje zou aannemen dat hij kon krijgen, zelfs als het zou betekenen dat hij karkassen moest gaan sjouwen voor het slachthuis. Hij begon Ambaro te helpen in het huishouden en negeerde de smalende opmerkingen van zijn vrienden als hij water uit de put haalde of samen met de vrouwen de geiten melk.

Zo was het leven voor Ambaro wat draaglijker, tot ze na een lange dag gom te hebben verzameld voor haar parfums, de draagdoek van haar rug knoopte en haar dochttertje slap en levenloos aantrof. Ambaro gilte om Guure en hij griste het kind uit haar armen en rende ermee naar Jinnow, die de baby probeerde bij te brengen met druppels Zamzamwater, gebeden en tikjes.

Na de dood van haar dochttertje was Ambaro's hart leeg; ze hilde bij zon en maan, en weigerde uit bed te komen, te eten of Jama te eten te geven. Ze nam het Guure kwalijk dat ze met een klein baby'tje op haar rug in de hitte en het stof van nederzetting naar nederzetting had moeten lopen om ruilhandel te drijven. Toen Jama klein was, was Ambaro angstig geweest: ze had voortdurend haar oor tegen zijn borst gedrukt om te horen of zijn hartje nog klopte, maar Jama was altijd kerngezond geweest. Nu had ze het gevoel dat ze met Kahawaris had gefaald, dat ze een slechte moeder was geweest voor het beeldschone meisje, dat ze nonchalant en nalatig was geworden.

Guure deed wanhopig zijn best voor hen te zorgen. Hij gaf Jama te eten en deed hem in bad, maar hij kon niet onderhandelen en marchanderen zoals Ambaro, waardoor ze vaak honger

leden of moesten bedelen. Hij kende nergens de waarde van: was een parfumflesje twee dekens waard, of maar één? Hoeveel graan moest hij vragen van een vrouw die hij een mand vol tamarinde gaf? De geslepen vrouwen belazerden hem en slingerden hem dan ook nog verwensingen naar het hoofd. Guures vader was overleden voordat Guure geboren werd, dus hij had geen idee wat de taken van een vader waren. Hij stuntelde maar wat, geplaagd door schuldgevoel en de angst dat ook Jama zou sterven.

Na een lange periode van droogte, waardoor de kuddes kamelelen, schapen en geiten van de clan waren gedecimeerd, begonnen er mensen weg te trekken, sommige naar Hargeisa om werk te zoeken, andere naar verwanten in Aden. Families vielen uiteen doordat mensen ieder een ander zandpad insloegen op zoek naar overleving.

Guure legde zijn handen om Ambaro's gezicht en zei: 'Hoor eens, of ik ga op pad om de kost voor ons te verdienen, of jij doet het. Wat zal het zijn?' Ambaro trok zijn handen weg en zweeg.

Diezelfde dag nog vertrok Guure zonder landkaart en zonder een cent op zak naar Soedan. Dat was de laatste keer dat ze hem zagen, al hoorden ze soms verhalen over zijn omzwervingen: clangenoten vertelden Ambaro dat hij zong in Djibouti, vocht in Eritrea of chauffeur was in Soedan. Omdat ze Jama geen valse hoop wilde geven op grond van geruchten, vertelde ze hem er niets over; het enige nieuws afkomstig van die ongrijpbare stroom van land naar land lopende mensen dat je serieus kon nemen, was dat over sterfgevallen en geboortes. Ambaro bleef almaar wachten op Guure, zonder te weten of hij gestorven was, krankzinnig was geworden of iemand anders had ontmoet. Haar familie eiste dat ze van hem zou scheiden, de *wadaads* zeiden dat ze in de steek was gelaten en dus vrij was, maar ze bleef wachten. Ze ging naar Aden, waar veel fabrieken waren, in de hoop genoeg te verdienen om hem achterna te kunnen reizen. Ze stuurde haar

aanbidders vloekend weg en keek uit naar de dag dat Guure met zijn luit op zijn rug aan de horizon zou verschijnen.

Terugkeren naar het huis van de Islaweynes was voor Jama een te bittere pil om te slikken. Dat verwaande vette varken van een vrouw had hem en zijn moeder behandeld alsof ze vliegen waren die rond haar volgeladen bord cirkelden. Hij was het zat zich nog kleiner te maken dan hij al was zodat die ingebeelde koningin kon doen alsof zij de enige was die recht had op de zuurstof in de kamer. Zelfs zijn moeder bezorgde hem alleen maar hoofdpijn met haar gescheld, haar geschreeuw en haar klappen, en uit angst voor het pak slaag dat hij ongetwijfeld van haar zou krijgen, bleef hij langer weg dan hij van plan was geweest. Doordat hij vanaf zijn zesde zoveel op straat had rondgezworven, had hij een wolfachtig instinct tot zelfbehoud ontwikkeld: hij wist dat er gevaar naderde als de haartjes op zijn onderrug overeind gingen staan en kon het in de drukkende, stoffige lucht ruiken. Hij dacht vanuit het primitieve bundeltje zenuwen onder aan zijn ruggengraat en zijn behoeften waren primair, net als die van Adam: hij moest eten, een slaappleaats vinden en roofdieren zien te ontlopen. Door de vele nachten die hij op daken of op straat had doorgebracht was zijn slaap veranderd van de tevreden sluimer van een baby die zich veilig voelt binnen het rijk waar zijn moeder de wacht houdt, in een onrustige toestand van half waken, half slapen, zich steeds bewust van geheimzinnige stemmen en onheilspellende voetstappen.

De weken kwamen en gingen, en Jama wist maar zelden wat hij die avond zou eten of waar hij zou slapen. Zijn leven kende geen regelmaat. Hij kon zich best voorstellen dat hij in deze hardvochtige straten oud zou worden, zou verzwakken en uiteindelijk op een dag koud en stijf aan de stoeprand gevonden zou worden, zoals andere marktjongens die hij had gezien, waarna hij met een ezelkar naar een naamloos paupersgraf buiten de stad gebracht zou worden voordat de zwerfhonden hem opraten.

Zijn favoriete slaappleats was een naar aarde ruikend, beschut hoekje op het dak van een bouwvallig huizenblok. Het hoekje bestond uit een aarden muur die overhing en zo een soort tombe met drie wanden vormde, waarin Jama zich veilig voelde, alsof hij dood was, wel een deel van deze wereld maar tegelijk buitenstaander, hoog in de lucht erboven.

Bij het aanbreken van de dag werd hij wakker en keek naar de kleine insectjes die zich over de muur repten en volkomen in beslag werden genomen door hun eigen, bedrijvige leventjes. Ze kropen over zijn vingers en gezicht alsof hij een steen was die toevallig op hun route lag. Hij voelde zich zo klein als zij in de wereld om hem heen, maar eenzamer en kwetsbaarder, want de mieren hadden hun legers en de kakkerlakken harde schilden en verborgen vleugels.

Vanavond ging hij terug naar het nieuwe woongebouw waar hij sinds een paar weken met Shidane en Abdi sliep. Hij sloop geluidloos naar binnen, zag de vriendelijke oude conciërge van wie ze het dak mochten gebruiken en wenste de slaperige Hadji goedenacht. Met een hunkering in zijn borst naar een moeder die hij miste maar met wie hij niet kon samenleven, klom Jama naar boven. Toen hij op het dak aankwam, heerste daar een leegte die het holle gevoel in zijn binnenste evenaarde. Abdi en Shidane waren er niet en sliepen dus waarschijnlijk vannacht ergens anders. De eenzaamheid sneed diep in Jama's ziel; vannacht had hij Abdi's kleine warme lijf nodig om tegenaan te kruipen, wilde hij diens natte neus in zijn nek voelen. Jama stapte op de richel en keek omhoog naar de sterren en de onverschillige maan.

Daar bleef hij staan, genietend van de diepe afgrond op een paar centimeter van zijn voeten, en riep zo hard mogelijk: 'Guure Naaleyeh Mohamed, waar ben je? Kom je zoon halen!'

Zijn stem weerkaatste tegen de gebouwen en dreef weg naar zee.

Shidane voerde zijn bende mee door de straten van Ma'alla, de Arabische wijk, en bracht zijn oompje en Jama op de hoogte van wat hier zoal was gebeurd, dingen die hij had gehoord tijdens zijn werk als loopjongen. Mannen en vrouwen bewogen zich achter gordijnen als housterige Indische stokpoppen, hun levens ingelijst door ramen en belicht door lampen, terwijl de jongens vanaf de schemerige straat naar hen keken.

‘De vrouw in dat huis is in werkelijkheid een castraat. Ik heb gezien dat hij zijn *sharsbuf* uittrok. Daaronder heeft hij een gigantische fluit, en dan het haar op zijn armen en benen... oef! Hij leek wel een worstelaar, wallaahi, ik zweer het jullie.’

Jama keek Shidane ongelovig aan en duwde hem opzij. Er groeiden dieprode rozen ter grootte van Jama's gezicht tegen de buitenmuren van de huizen en de lucht was zwaar van hun stroperig zoete geur. Jama plukte er een en streek over de blaadjes, die zo zacht waren als de haartjes op de vleugels van een vlinder. Hij zwaaide de bloem rond in de avondbries en zoog een zwerm dansende insecten mee, die onweerstaanbaar werden aangetrokken door het heerlijke parfum.

‘En zie je die man daar, met die tulband? Die zit om de haverklap in de gevangenis. Het is een diamantsmokkelaar en hij heeft een mond vol gouden tanden en kiezen, die hij eruit kan halen om er diamanten in te verstoppen. Dat heb ik hem 's avonds zien doen, door het raam.’

‘Insjallah ga ik diamanten smokkelen als ik groot ben,’ riep Abdi opgetogen uit. ‘Dat is nog beter dan parels! Dan koop ik glanzende zwarte puntschoenen, zoals rijke mannen hebben, en een huis voor mijn hooyo, en meer gouden sieraden dan ze ooit kan dragen.’ Zwijgend keken de drie jongens naar hun blote voeten, alleen bedekt door zand en vuil.

‘Weten jullie wat ik zou kopen?’ vroeg Jama.

‘Een auto?’ antwoordde Shidane.

‘Nee, ik zou een vliegtuig kopen. Dan kon ik door de wolken

vliegen en elke keer landen als ik een nieuwe plek wilde zien: Mekka, China, ik zou zelfs naar Damascus en Ardiwaliya vliegen en gewoon komen en gaan als ik dat wilde.'

'Allah! Die zijn het werk van de *shayddaan!* Mij krijg je niet in zo'n ding,' protesteerde Shidane. 'Mijn moeder zegt dat ze *haram* zijn en dat het geen wonder is dat ze in brand vliegen, want God heeft alleen engelen, insecten en vogels vleugels gegeven om te vliegen. En als je op die manier doodgaat, verbrandt je lichaam tot as, dus kun je niet eens meer fatsoenlijk begraven worden en ga je rechtstreeks naar de hel. Net goed voor die Ferengi's, trouwens.'

De geplukte roos verwelkte in de verstikkende hitte en Jama trok de blaadjes er een voor een af. 'Hé, weten jullie nog, die bloemenkoopman waar we de vorige ramadan voor hebben gewerkt?'

'Die hufter, hoe zouden we die kunnen vergeten? We wachten nog steeds op ons loon. We kunnen niet allemaal zo verleidelijk naar de vrouwen lonken als jij, Jama. "Goedenavond, tantetje, wilt u misschien bloemen kopen, tantetje?"' deed Shidane hem na. 'Walgelijk gewoon!'

Jama legde zijn vinger op zijn lippen. 'Hou je mond en luister, Shidane. Ik heb gehoord dat hij nu zeeman is en met één reis genoeg heeft verdiend om twee vrouwen te nemen en een groot huis in Sana'a te kopen.'

'Twee vrouwen!' Shidane float. 'Die lelijke schurk! Het zou me al verbaasd hebben als het hem was gelukt één blinde oude baviaan zo gek te krijgen met hem te trouwen.'

Abdi barstte in lachen uit om de hardvochtige woorden van zijn neef. Meestal was zijn uitdrukking ernstig en bedachtzaam, maar zijn ogen konden plotseling gaan flonkeren en dan brak er een ondeugende grijns door op zijn gezicht en werden zijn schots en scheef staande tanden zichtbaar.

Jama had er plezier in gehad om in de koele, rustige scheme-

ring in de welvarende buurten van deur tot deur te gaan met grote manden vol jasmijn, frangipane en hibiscus en te glimlachen naar de mooie echtgenotes en dochters van rijke mannen. Tegen de tijd dat het donker was, waren zijn huid en sarong doortrokken van een bedwelmende geur van leven en schoonheid. Als hij thuiskwam, versierde hij zijn moeders zwarte haar met de verfomfaaide roze, rode en paarse bloemen onder in de mand die de rijke vrouwen niet wilden hebben. Die gekneusde bloemblaadjes waren het enige wat hij haar ooit had gegeven; met de bloemen kon hij haar mooi maken, en dan streek hij met zijn vingers, die naar jasmijn roken, door haar haar en over de zachte huid van haar hals.

Terwijl de drie jongens door de straat slenterden, werd de stilte die over de buurt hing verbroken door een hels kabaal. Boven een hoop geschreeuw uit klonk het gegil van een vrouw, en Jama keek geschrokken naar de anderen. Er kwam een kleine vrouw van middelbare leeftijd een hoek om hollen. Haar lange jurk was aan de voorkant opengescheurd en eronder was een oude grijze brassière zichtbaar. Ze rende hun op blote voeten voorbij en haar gezicht was vertrokken in blinde paniek.

Ze werd achternagezeten door een groep oudere mannen, één met een mes en een andere met een dikke stok. Ze riepen haar na. ‘*Ya sharmuta!* Hoer! Echtbreekster! Je hebt onze straat te schande gemaakt. We krijgen je wel!’

Daarachter volgde een zootje straatkinderen, sommige huilend en andere juichend en lachend. De vloedgolf aan mensen overspoelde Jama en stroomde net zo snel weer weg. Jama bleef stokstijf staan, verbijsterd door het tafereel, zijn gezicht nog in de richting waarin de wraakzuchtige bende was verdwenen.

‘Kom mee, we gaan erachteraan!’ riep Shidane, en ze holden achter de menigte aan.

‘Welke kant zijn ze op gegaan?’ vroeg Jama, terwijl hij probeerde te horen waar het kabaal vandaan kwam.

Toen ze bij het vieze steegje aankwamen waar de vrouw in een hoek was gedreven, hoorden ze een doordringend gegil. Haar kinderen klemden zich aan haar vast: een sidderend klein meisje dat haar armen om haar moeders middel had geslagen, en een jongen, een tiener, die met zijn tengere gestalte wanhopig zijn moeder probeerde te beschermen tegen de man met het mes. Shidane baande zich tussen de mensen door een weg naar de vrouw, en het mes bleef in de lucht boven hun hoofd hangen.

‘Laat haar gaan!’ schreeuwde hij. ‘Laat haar gaan, smeerlap!’ Jama zag dat de man met de stok Shidane ermee op zijn rug sloeg. Het andere stuk tuig hield Jama tegen terwijl de oude man Shidane uitschold en met zijn stok bewerkte. ‘Maak dat je hier wekomt! *Ya abid*, slaaf!’ tierde hij.

Met grote ogen van angst en plezier over het schouwspel stonden de opgewonden kinderen om Jama heen. Eén jongen probeerde steeds op Jama’s rug te klimmen om het beter te kunnen zien, maar Jama duwde hem van zich af. Abdi hing aan de arm van de man met de stok. Jama, die bang was dat Abdi geslagen zou worden, greep de arm van de man met het mes en zette zijn tanden erin. Hij ging steeds harder bijten, totdat het mes op de grond viel. Shidane pakte het, stak het in zijn ma’awis en trok Jama en Abdi mee. Ze vluchtten de nacht in.

De volgende dag slopen de jongens als een troep zwerfhonden rond bij het buitenrestaurant Cowasjee Dinshaw en Zonen. Ze hielden zich op in de buurt van de kosmopolitische gasten, die volle borden rijst met kip, spaghetti met lamsgehakt of *marraag* met grote hompen brood zaten te eten. Het klinken van volle glazen en het geroezemoes van stemmen stegen op van het terras, samen met doorschijnende arabesken van sigarettenrook. Het water liep Jama in de mond en hij maakte oogcontact met Shidane, die achter een tafeltje stond waaraan een Bengaalse koopman, gekleed in pak, zat te eten met zijn bevallige tafeldame, die

een sari en een fuchsia *choli* droeg en er toch nog in slaagde iets van haar smakelijke rondingen te laten zien. De jongens hadden al dagen nauwelijks iets gegeten of gedronken en ze moesten de neiging onderdrukken de kelners omver te duwen en de dampende borden uit hun handen te grissen. Een kelner pakte de witte handdoek die over zijn onderarm hing en sloeg Abdi ermee tegen de achterkant van zijn benen. ‘Yallah! Yallah! Laat onze gasten met rust!’ riep hij.

De jongens trokken zich een eindje terug en zochten elkaar op bij de palmbomen langs de weg. Honger was wat hen dreef, of ze nu samen of alleen waren. Abdi gebaarde naar de Indiërs, die aan het afrekenen waren. Jama en Shidane stormden naar het tafeltje en kiepten in één vloeiende beweging allebei een bord met een restje spaghetti in hun sarongs, die ze naar voren hadden getrokken zodat ze een kom vormden. Abdi griste al het brood weg en rende achter Jama en Shidane aan, die zich door de straat uit de voeten maakten. Zodra ze merkten dat er niemand achter hen aan kwam, bleven ze staan en gingen met hun rug tegen een muurtje langs de weg zitten. Ze aten alsof dit hun laatste maaltijd was, zwijgend en volkomen gefixeerd op het karige maal in hun schoot. Abdi probeerde bij Jama en Shidane sliertjes spaghetti te pikken, maar moest hun razendsnel bewegende vingers ontwijken. Zij wilden op hun beurt het brood uit zijn handen trekken, en pas nadat hij vertwijfeld begon te schreeuwen gingen ze wat langzamer eten en gunden hem zijn deel van de buit. Jama en Shidane veegden hun vette vingers af aan het zand waarin ze zaten en keken toe hoe Abdi lusteloos de laatste broodkruimels opat. Jama liet zijn blik over het jongetje gaan, met zijn duidelijk afgetekende ribben en enkels en polsen als lucifershoutjes. ‘Abdi, waarom eet je als een zieke kip? Jij krijgt altijd alleen de kruimeltjes. Je moet sneller zijn!’

‘Ik zou heus wel meer eten, als jullie niet alles naar binnen stouwden voor ik ook maar de kans heb gehad te gaan zitten,

stelletje vraatlustige varkens dat jullie zijn,' antwoordde Abdi nors.

Jama en Shidane giechelden beschaamd, zonder elkaar aan te kijken.

'Ik wil naar mijn hooyo toe,' zei Abdi verdrietig. 'Volgens mij is ze ziek.'

'Maak je geen zorgen, morgen gaan we. Binnenkort gaan we trouwens toch allemaal terug naar Berbera. De dhows vertrekken al naar Somaliland. Ik verheug me op de jaarmarkt: koffie uit Harar, saffraan, slagstanden, veren van onze befaamde Isse Muuse, Garhaji met veren, mirre, gom, schapen, runderen en ghee, en de Warsangeli met die stinkende wierook van ze. En al die Arabieren en Indiërs van wie we de zakken kunnen rollen voordat we 's ochtends gaan zwemmen. Kom je met ons mee, Jama?' vroeg Shidane.

'Nee, ik blijf hier, in de grote stad. Ik heb niets om voor terug te gaan,' loog Jama.

Shidane keek hem strak aan met een zweem van een glimlach op zijn gezicht. 'Waar is je vader eigenlijk? Waarom is hij weggelopen? Werkte jij hem op zijn zenuwen, of was het je moeder?'

'Hou je mond, Shidane,' antwoordde Jama streng. Shidane pestte mensen zoals hij aan korstjes peuterde om bij het rode, zachte weefsel eronder te komen. Jama kon hem wel schieten als hij zo deed. Shidanes moeder werkte als prostituee in een havenbordeel, maar toch durfde Jama hem daar niet om te bespotten. De jongens vroegen Jama nooit mee als ze bij Shidanes moeder op bezoek gingen, maar Jama was hen een keer gevolgd en had van achter een paal staan kijken hoe Shidane en Abdi een kleine vrouw omhelsden, gekleed in een overhemd zoals Ferengi's die droegen en met haar rode haar wapperend in de wind. Ze leefde tussen de bandeloze vrouwen in de haven, die dronken, tabak en qat kauwden en zeelui lokten door te dansen en met tamboerijnen te rammelen. Met haar rode lippen, met kohl omrande ogen

en koperen sieraden zag Shidanes moeder eruit als een in de steek gelaten bruid, maar onder de make-up had ze het gezwollen, gele gezicht van een alcoholist.

Shidanes vader was omgekomen door een Britse bom die was achtergebleven na hun strijd van jaren eerder tegen de ‘Mad Mullah’, en de woede die dat in Shidane teweeg had gebracht kwam soms tot uitbarsting en flakkerde dan op, als magnesiumlicht zo fel. Dan lokte hij vechtpartijen uit en werd in elkaar geslagen. Op die momenten slopen Jama en Abdi behoedzaam om hem heen, terwijl hij hen met rode ogen van de ingehouden tranen uitschold voor lafaards, stomkoppen en zielenpieten. Jama en Abdi hielden van Shidane, dus tolereerden ze zijn grote mond, zijn onredelijke eisen en zijn hardvochtigheid; hij was te charmant om een wrok tegen hem te koesteren. Zijn enorme ogen konden zo oprecht en vol medeleven staan dat ze niet boos op hem konden blijven.

Zonder Shidane en Abdi zouden Jama’s dagen lang en eenzaam zijn en zou hij bijna niemand spreken. Ze hadden een plek in zijn hart veroverd, en Jama fantaseerde graag dat ze zijn broers waren. Hun wegen scheidden alleen nog als Shidane en Abdi naar Steamer Point gingen om naar munten te duiken. Cruiseschepen op weg naar Brits-Indië of het Verre Oosten legden in Aden aan en de passagiers, die niets te doen hadden, gooiden muntstukjes in het water om te zien hoe de *gali gali*-jongens hun leven op het spel zetten om ze op te duiken. Soms ging Jama mee om te kijken. Shidane schoot angstaanjagend sierlijk en gestroomlijnd door het water, Abdi was onhandig en kreeg altijd zout water binnen. Na uren in zee kwamen ze met hun wangen vol munten aan land en die spogen ze aan Jama’s voeten uit. Het was een vorm van bedelen, maar het zag er prachtig uit.

Op Shidanes initiatief ging hun kleine bende soms op zoek naar moeilijkheden. Brits-Indische, Joodse en Jemenitische kinderen

woonden allemaal bij hun ouders, hoe arm die ook waren. Alleen Somalische kinderen zwierven als wilde dieren rond en sliepen overal en nergens. Veel Somalische jongens hadden alleenstaande moeders die in de koffiefabrieken werkten en na hun twaalfurige werkdag te moe waren om achter hun rumoerige, hongerige zontjes aan te rennen. Hun vaders kwamen en gingen, verdienden geld en raakten het weer kwijt, met de regelmaat van de seizoenen. Van hun ouders hadden de Somalische jongens dus geen slaag te duchten, en ze zagen de andere kinderen als zo doorvoed en teerhartig dat je ze zonder gevaar kon treiteren.

Jama, Shidane en Abdi maakten behalve het oude Aden graag de Suq al-Yahud en de Bengaalse buurt onveilig. Vandaag gingen ze de Joodse buurt in. Ze liepen kriskras door de steegjes onder het wapperende wasgoed door, op zoek naar jongens van hun leeftijd om mee te vechten. De Joodse jongens zagen er keurig netjes uit in vergelijking met henzelf, en ze vielen op door de keppeltjes op hun hoofd en de boeken onder hun arm als ze terugkwamen van de jesjiva.

Shidane pakte een steen en slingerde die naar een van hen. ‘Hé, *Yahudi*, leren jullie dit ook op die school van jullie?’ riep hij met de heimelijke afgunst van de analfabeet. Enigszins aarzelend pakten Abdi en Jama ieder een kleinere steen en gooiden die ook naar de jongens.

De Joodse scholieren legden hun boeken op een grote hoop. ‘Somalische *punkah-wallahs*, jullie vaders zijn vieze Somalische *punkah-wallahs*!’ schreeuwden ze, en ze begonnen stenen terug te gooien.

Aan beide zijden steeg de adrenalinespiegel, en al snel vlogen er behalve de stenen ook schunnige beledigingen van elkaars moeders over en weer. Jama kende behalve Arabische ook een paar Hebreeuwse scheldwoorden. Die had hij van Abraham geleerd, de jongen met wie hij bloemen had verkocht: ‘*Ben zona! Ben kelev!*’

Het zweet droop de Joodse jongens over het voorhoofd, hun slaapblokken in, en hun tunieken raakten doorweekt. Jama en Shidane schaterden terwijl ze de scherpe stenen ontweken en duwden Abdi opzij als er een in zijn richting kwam. Gealarmeerd door het tumult en de onwelvoeglijkheden stapten er moeders hun balkon op om de snotapen de les te lezen. Er werd geen acht op geslagen, tot een doortastende vrouw naar binnen ging, terugkwam met een grote teil en de ene helft van het vuile water over de Somalische indringers uitgoot en de andere helft over de zonen Israëls die de sabbat niet respecteerden. Alle jongens vluchtten weg.

Jama, Shidane en Abdi renden langs stoffenzaken die hun luiken sloten voor de heilige dag. Abdi jatte een zwart herenvest mee dat aan een spijker hing, en met hun buit hoog in de lucht gestoken gingen ze nog harder rennen, terwijl een forse man met een baard de achtervolging inzette. ‘Het is sabbat, je mag niet hollen!’ riep Jama over zijn schouder, en Shidane en Abdi schaterden het uit om zijn gevatheid.

De man kwam hijgend en puffend achter hen aan, maar moest het uiteindelijk opgeven en riep hun wat Hebreeuwse verwensingen na. ‘Je had eerst moeten gaan schijten, je bent te zwaar om ons te pakken te krijgen!’ schreeuwde Jama hem ten afscheid toe, en ze stormden de buurt uit.

Mukhbazar De Kameel was een goedkoop, witgekalkt eettentje waar een paar ronde tafeltjes stonden en wat Somalische manden aan de muur hingen bij wijze van decoratie. De meeste klanten bleven liever buiten, waar ze luidruchtig met elkaar stonden of zaten te praten en hun metalen borden met slap gekookte pasta of gekruide *iskukaris*-rijst in hun hand hielden. De Kameel was een ontmoetingsplek geworden voor alle Somali die op zoek naar werk aan de Jemenitische kust terecht waren gekomen. Kooplui, misdadigers, koelies, zeelui, schoenmakers en politieagenten kwamen hier ’s avonds allemaal eten. Jama hing vaak bij de in-

gang rond in de hoop zijn vader te zien, of anders iemand die iets van hem had gehoord. Hij wist niet hoe zijn vader eruitzag, want zijn moeder praatte maar zelden over hem. Maar hij had altijd het gevoel gehad dat hij, als hij zijn vader even zou aankijken of hem zou zien lopen of horen praten, hem te midden van alle smoezelige mannen met geschoren hoofden meteen zou herkennen en zeker zou weten dat hij het was.

Op een winderige dag, toen er allerlei afval tegen Jama's benen en voeten werd geblazen, ging hij bij een groep mannen staan die zich had verzameld rond Ismail, de eigenaar van de mukhbazar. De groep Somali had zich tot over de weg verspreid, tot consternatie van Arabische ezeldrijvers en koelies, die moeite hadden erlangs te komen met hun zware last. Jama hoorde dat ze de Somali zachtjes vervloekten. 'Dat stelletje klootzakken moet teruggaan naar dat bedelaarsland van ze,' zei een hammal. Jama onderdrukte de neiging de mannen te vertellen wat de Arabier had durven zeggen. Hij wrong zich behoedzaam tussen de mannen door tot hij naast Ismail stond. Ismail las voor uit een Arabische krant. 'Italië verklaart Abessinië de oorlog, Haile Selassie doet een beroep op de Volkenbond,' vertaalde hij.

'Weg met die duivelse booswicht!' riep een omstander.

'Zwarte Amerikanen zamelen in de kerken geld in, maar de rest van de wereld kijkt de andere kant op,' vervolgde Ismail.

'Goed zo! Ze keken ook de andere kant op toen de Abessijnen ons land in Ogaden stalen, dat ze door die verdomde Engelsen op een presenteerblaadje werd aangeboden. Als de Habashi ons voorvaderlijke land kunnen inpikken, laat de Ferengi's het hunne dan maar nemen,' schreeuwde een ander.

'*Runtal!* Zo is het maar net! Kijk eens naar dit jongetje.' Ismail keek plotseling op van de krant en wees met een beschuldigende vinger naar Jama. 'Selassie is niet groter dan hij en toch durft hij zich koning te noemen, keizer zelfs! Ik heb hem in Harar gekend, toen hij continu naar de geldschietters liep om een of ander dui-

vels ding te kunnen betalen waar hij de Ferengi's mee had gezien. Zijn bedienden zullen hem wel moeten optillen, anders komt hij nooit over de rand van zijn nieuwe Franse pispot.'

Jama schuifelde achteruit, want de vinger bleef op hem gericht terwijl Ismail verder las. 'De Italianen hebben een leger van meer dan een miljoen manschappen op de been gebracht en brengen een grote hoeveelheid dodelijke wapens bijeen. Somalische en Eritrese koloniale troepen staan al klaar aan de grenzen.'

Ismail hield op met voorlezen en vertrok zijn gezicht. 'Een miljoen? Wie heeft er nou een miljoen mensen nodig om een klus te klaren? Die hele oorlog klinkt als een idiote onderneming.' Met ongeduldige bewegingen verfrommelde hij de krant en veegde met een zakdoek de inkt van zijn vingers, voordat hij met grote passen zijn mukhbazar in liep.

Jama luisterde naar de mannen, die over de oorlog praatten: de namen van strategisch gelegen plaatsen, niet-loyale edelen en Somalische clans die hadden besloten aan de kant van Selassie te vechten vlogen over zijn hoofd heen en weer. Ismail leunde uit het keukenraam en floot naar Jama. 'Kom binnen en maak jezelf nuttig, jongen!'

Er waren twee koks aan het werk in de keuken: een kale Somali met een gelige huid kookte de rijst en de pasta, en een andere, langere man maakte grote pannen vol basissaus van uien, tomaten en knoflook.

Ismail liep druk heen en weer en stapelde vuile borden naast de wasbak op de grond. 'Kom hier, jongen, en was de borden af. Als je het goed doet, heb je een baantje.'

Jama's ogen werden groot van blijdschap over het vooruitzicht van regelmatige inkomsten en hij rende naar de stapel borden. Zijn armen werden rood door het hete water, maar zonder te klagen waste en spoelde hij ook de zware potten en pannen. Met zijn behendige, sterke handen kon hij bij vuile hoekjes die de volwassenen hadden overgeslagen en hij stelde zich voor dat hij

het dak schrobde, zoals hij vaak voor zijn moeder had gedaan. Ismail stond achter hem kritisch te kijken hoe hij zijn werk deed, maar liep al snel weg om met nieuwe klanten te praten. Binnen een paar minuten was de vuile stapel veranderd in een fonkelende uitstalling van borden die er zo goed als nieuw uitzagen. Jama draaide zich met een triomfantelijk gezicht om, maar de twee koks waren niet geïnteresseerd in zijn prestatie. Toen kwam Ismail de keuken weer in, en nadat hij een blik op zijn glanzende vaatwerk had geworpen, zei hij: ‘Kom morgen maar terug, Jama, je kunt om zeven uur ’s ochtends beginnen. Er staat buiten een bord rijst voor je klaar.’

Jama huppelde langs Ismail, die hem een klopje in zijn nek gaf. Er stond een groot, wit bord met dampende rijst en stoofpot op een tafeltje en hij bleef staan om het overheerlijke aroma op te snuiven en zich te verwonderen over al dat eten dat helemaal voor hem was. Langzaam eten was een luxe die hij zich zelden veroorloofde, maar deze keer kauwde hij aandachtig op het lamsvlees, zorgde dat hij al het vlees van de botten at en zoog het beenmerg eruit. Hij likte zijn bord schoon en leunde toen naar achteren, want zijn buik drukte tegen zijn omgeknoopte sarong. Zodra hij zich ertoe in staat voelde, waggelde hij naar het strand om Shidane en Abdi vol trots te gaan vertellen over zijn onverwachte meevaller, en dat terwijl ze in het verleden weleens hadden geprobeerd geld te pikken bij De Kameel. Shidane had toen bedacht dat ze een verse dadel aan een stok zouden binden en dat werktuig zouden gebruiken om paisa's die voor de kelners waren achtergelaten van de tafels te plukken. Jama was er het beste in om achteloos, met een onschuldig gezicht, langs te lopen en met de stok naar een munt te prikken. Toen ze uiteindelijk waren betrapt door een kelner die Shidanes reputatie kende, waren ze naar de Bengaalse buurt gegaan. Daar gooide Shidane een bot naar binnen in de winkels van de vegetarische hindoes, en dan bood Jama aan het tegen betaling weg te halen.

Shidane en Abdi hingen op het strand rond. Abdi zag er belachelijk uit in het vest dat hij had gestolen en dat nu om zijn magere schouders hing, en Jama barstte in lachen uit toen hij hem zag in dat kledingstuk, dat van een dikke Joodse man was geweest. Jama huppelde naar hen toe en sprong op Shidanes schouders. Die schudde hem geïrriteerd af. ‘Laat me met rust, ezel.’

Abdi keek hen beiden droevig aan. Hij wreef met de rug van zijn hand over zijn rode, betraande ogen en trok het vest zijwendend dicht om zijn ribbenkast om te voorkomen dat het wegwaaide in de zeewind. Shidane had weer een van zijn buien. Hij keek Jama strak aan; hij sperde zijn neusvleugels open en had een ijzige grimas op zijn gezicht.

‘Er is iets met Shidanes moeder gebeurd,’ probeerde Abdi uit te leggen, maar Shidane legde hem het zwijgen op door met een streng gezicht zijn vinger tegen zijn lippen te drukken.

‘Wat is het probleem, *walaalo*? Heb je geld nodig? Ik heb net een meevallertje gehad.’

‘Wat dan?’ vroeg Shidane stuurs.

‘Ik heb een baantje bij mukhbazar De Kameel, als bordenwasser. Morgen mag ik beginnen van Ismail.’

‘Ya salaam! Jullie Eidegalle zorgen altijd goed voor elkaar, hè?’ riep Shidane uit.

‘Hoe bedoel je?’ vroeg Jama geschokt.

‘Nou, het valt me gewoon op dat jij altijd werk krijgt en er nooit aan denkt te vragen of wij ook mogen komen. Je geeft alleen om jezelf.’

‘Ben je gek geworden?’ schreeuwde Jama.

‘Schreeuw niet zo tegen me, *saqajaan*, begrepen? Wat moet je eigenlijk van ons?’

‘Hou op, hou op,’ smeekte Abdi. ‘Laat Jama nou met rust.’

‘Waarom doe je zo, Shidane? Je weet best dat ik ook aan jullie denk, jullie kunnen daar nu zo vaak komen eten als jullie maar willen.’

‘Denk je dat we jouw liefdadigheid nodig hebben? Is dat het? Denk je dat we aalmoezen nodig hebben van een saqajaan-bastaard zoals jij?’ riep Shidane hem fel toe.

Jama verstijfde, Abdi verstijfde, de kinderen die vlakbij speelden verstijfden en zelfs Shidane verstijfde toen die hatelijke opmerking hem eenmaal over de lippen was gekomen. Jama voelde zijn bloed kloppen in zijn slaap, zijn keel en zijn borst, en er liep een rilling van schaamte over zijn rug.

‘Neem dat onmiddellijk terug, Shidane,’ zei Jama dreigend.

‘Zie maar dat je me zover krijgt.’

Na die belediging van Shidane was er voor Jama maar één manier om zijn gezicht te redden, en hij balde zijn vuisten en viel aan. Een menigte jongens stroomde woest schreeuwend toe: ze wilden bloed zien. Jama stompte Shidane onbeholpen in zijn zachte gezicht en mepte Abdi's handen weg toen die probeerde hen uit elkaar te trekken, want Abdi kon het niet aanzien dat zijn vrienden elkaar pijn deden en ging er liever tussen staan om de klappen zelf op te vangen. Jama drukte Shidane tegen de grond, en tussen zijn knieën zag hij het gezicht waar hij in menigtes naar had uitgekeken, de jongen waar hij maandenlang naast had geslapen. Het was de wereld op zijn kop. Jama kon het niet opbrengen Shidane aan te kijken, en terwijl ze vochten stond er een stukje opzij een tweede Jama, die ineenkromp vanwege de pijn die hij zijn vriend toebreacht. Abdi, die er niet in slaagde dit onheil af te wenden, besloot dan maar zijn neef te verdedigen. Hij trok aan Jama's haar en deed halfhartige pogingen hem van Shidane af te trekken. Jama draaide zich om en gaf Abdi een harde stomp tegen zijn mond. Toen hij dat zag, trok Shidane de eerder buitgemaakte dolk uit zijn sarong en dreef hem in Jama's arm. Jama deinsde snel achteruit toen Shidane een nieuwe uitval deed, maar hij werd weer geraakt, deze keer in zijn hand. Het bloed gutste in het zand en werd opgelikt door de aanrollende golven. Enigszins draaierig kwam Jama overeind en sloeg zijn hand om

zijn bloedende arm. Warme tranen brandden achter zijn ogen, maar hij keek Shidane zonder te knippen aan.

‘Je bent gewoon jaloers omdat jij een zeebedelaar bent die naar de muntjes duikt die de Ferengi’s je toewerpen, en omdat je hooyo voor ze met haar benen wijd gaat,’ gilte Jama.

Shidane greep met één hand de jammerende Abdi beet en hield de bebloede dolk in de andere. ‘Als ik je nog één keer zie, snij ik je strot af.’

De toegestroomde kinderen, die de vechtjassen allemaal kenden, bleven op eerbiedige afstand en namen nota van deze verschuiving in de verhoudingen. Van nu af aan was Jama alleen, een echte eenling, een jongen zonder vader, broers, neven of zelfs vrienden, een wolf tussen hyena’s. Jama sloop weg, vastbesloten door te blijven lopen tot hij aan het eind van de wereld was of gewoon kon verdwijnen in de schuimende zee. Hij wilde in het niets opgaan, zoals de valse profeet Dhu Nawas, die op zijn witte paard de golven van de Rode Zee in was gereden en zich door de zee had laten verzwelgen, weg van alle verdriet en ellende.

Toen hij de volgende ochtend naar mukhbazar De Kameel liep, had Jama rode, sombere ogen en pijn in zijn rug, maar het ergste was dat zijn hand elke keer ging bloeden als hij die gebruikte. Hij had een strook van zijn sarong om zijn arm gebonden, zodat die wond gestelpt was, maar bij zijn hand lukte hem dat niet. Hij had al sinds zonsopkomst om het eethuisje heen gelopen en gezien hoe de witte muren steeds helderder gingen afsteken tegen het donkere doek van de hemel. Nu kwam Ismail aanlopen met die typische kameelachtige tred van hem waar de klanten zijn mukhbazar naar hadden genoemd.

‘*Nabad*, Jama,’ riep Ismail.

‘*Nabad*,’ mompelde Jama, die zijn handen achter zijn rug ineen had geslagen.

‘Je hebt een lange dag voor de boeg. Begin maar met de vloer

vegen en de tafeltjes afnemen, dan kun je gaan afwassen nadat de eerste klanten hebben gegeten.'

Jama knikte en liep achter Ismail het geel geschilderde vertrek in. Hij pakte een oude bezem die in de hoek stond en opende de aanval op de hoopjes zand die gedurende de nacht door de kieren rond de deur naar binnen waren gewaaid. Al snel weldde het bloed op uit de wond aan zijn hand en drupte langs het aardebruin van zijn huid en de bezemsteel, om in rode plasjes op de witte cementen vloer te spatten. Toen Ismail terugkwam, probeerde Jama vergeefs het bloed weg te vegen, waarbij hij het alleen over een groter oppervlak uitsmeerde.

'Hé, hé! Wat doe jij nou? Waarom zit mijn vloer onder het bloed?' riep Ismail, en hij rende op Jama af. Hij trok Jama's hand omhoog en nam hem mee naar buiten. 'Hoe kan je hand nou zo bloeden, jongen?'

'Ik ben gisteren door iemand gestoken. Ik verdedigde mezelf alleen maar, en nu wil het niet ophouden.'

'*Wahollah*, Jama, hoe dacht je vandaag te kunnen werken met al die *najas* aan je hand? Je moet hier nota bene met voedsel werken! Ga naar huis en kom maar terug als het genezen is.'

'Nee, het gaat best, laat me alsjeblieft mijn baantje houden,' smeekte Jama, maar Ismail hechtte erg aan properheid en hij trok een vies gezicht toen er wat bloed van Jama's hand op de zijne druppelde.

'Het spijt me, Jama. Ik zal aan je denken als ik weer eens iemand nodig heb. Ga je hand maar wassen, zodat hij niet gaat ontsteken,' zei Ismail, en hij liet Jama los. Hij zocht in de zakken van zijn dunne, grijze broek en haalde een zakdoek en een verkeukeld bankbiljet tevoorschijn. Het geld gaf hij aan Jama en met de zakdoek veegde hij zijn hand schoon. Daarna gooide hij het bebloede lapje stof weg, liep zijn eethuisje weer in en deed de deur resoluut achter zich dicht. Jama bleef stokstijf staan en keek wezenloos naar het beduimelde briefje in zijn hand.

Hij wilde niet dat de anderen zich zouden verkneukelen, dus liep hij van de markt in de richting van de haven. Door de zon begon de atmosfeer zwaar en verstikkend te worden, en Jama kreeg dezelfde uitdrukking op zijn gezicht als de zwerfhonden die aan de rand van de stad leefden: half geloken oogleden en een openhangende mond. Er verschenen steeds meer Ferengi's op straat, gekleed in de gesteven witte uniformen en met de petten op van de Britse marine. Ze negeerden het jongetje en vormden steeds wisselende groepjes om sigaretten en roddels uit te wisselen. Jama's aandacht werd getrokken door een lange zeeman met zwart haar die zijn hand opstak naar een groepje mannen waarvan hij zich losmaakte. Onbewust volgde Jama hem en werd hij steeds dieper het drukke Steamer Point in gezogen.

Indrukwekkende stalen kranen tilden gigantische kratten de lucht in en zetten ze op gereedstaande vrachtwagens. Doodsbange kamelen hingen hoog in de lucht met hun poten in vier richtingen gestrekt terwijl ze uit de schepen werden geladen. Machines braakten vieze, warme rook in de toch al bedompte atmosfeer. Jama liet zijn geest en zijn voeten ronddwalen op deze vreemde plek, een komisch, eigenaardig, technologisch land dat in geen enkel opzicht leek op zijn eigen ouderwetse wijk. Doordat hij voortdurend om zich heen keek naar de arbeiders, hun luidruchtig ronddraaiende, brommende machines en de goederen, zowel levend als levenloos, had Jama het glanzende gitzwarte hoofd van de zeeman uit het oog verloren. Hij ging op een vervallen muurtje zitten en liet zijn benen aan de kant van het water bungelen, boven een angstaanjagend diepe afgrond, terwijl hij zich met zijn handen in evenwicht hield. In de verte tjoekten stoomboten met de trage elegantie van schildpadden naar de haven. Jama probeerde zich voor te stellen waar de schepen vandaan kwamen en naartoe gingen, maar hij geloofde niet echt in het bestaan van de ijzige landen en groene wouden die hem waren beschreven. Hij vond de vaartuigen tegelijk monsterlijk en magnifiek. Wie kon er

zulke kolossale dingen maken? Waren ze het werk van reuzen, duivels of Allah? De verzengende zwarte rook uit de schoorstenen beangstigde hem en hij huiverde bij het idee dat die schepen van vuur elk moment zouden kunnen ontploffen en veranderen in een helse vlammenzee. Ze wisten de natuurwetten op wonderbaarlijke wijze te trotseren. De zee slokte alles op wat hij erin gooide, dus hoe konden deze steden van ijzer en staal blijven drijven alsof het bloemblaadjes of dode vissen waren? Jama had dorst en klom van het muurtje om iets te drinken te gaan kopen in een van de drukke eethuisjes aan de haven. Met zijn geld aan zijn zweterige, bebloede hand gekleefd als een postzegel aan een envelop, wachtte hij achter de brede rug van een zeeman bij de bar, terwijl een pezige Arabier haastig glazen naar tafeltjes bracht. Toen hij aan de beurt was, stak Jama, die merkte dat hij niet boven de bar uit kwam, zijn hand in de lucht en zwaaide met het geld naar de Arabier. ‘*Shaah*, nu!’ De kelner snoof spottend, maar nam het geld aan en zette een glas slappe thee op de bar. Jama tilde het er voorzichtig af en liep met zijn mond tegen de rand van het kleverige glas gedrukt naar buiten, terwijl hij zijn wisselgeld liet rinkelen in zijn andere hand.

Jama was het beu om altijd als bedelaar bij anderen aan de deur te komen, smekend om restjes eten, restjes aandacht of restjes liefde. Iedereen heeft het te druk met zichzelf om aan mij te denken, mompelde hij toen hij het koffiemagazijn Al-Madina binnenliep. Hij was van plan het wisselgeld aan Ambaro te geven en zo weer bij haar in de gunst te komen. In het magazijn waren de vrouwen van plaats veranderd en werden er nieuwe meisjes opgeleid door de Indiërs. Op de plek van zijn moeder werkte nu een tienermeisje en hij keek ontstemd in haar richting. Hij herkende de grote vrouw die naast haar aan het werk was. ‘Waar is mijn moeder?’ vroeg hij.

‘Hoe moet ik dat weten? Ben ik haar oppas of zo?’ De vrouw duwde Jama uit de weg.

‘Hebben de Indiërs haar ontslagen?’

De vrouw zette haar blad met koffievliesjes neer en besloot Jama precies tien seconden van haar kostbare tijd te gunnen. ‘Ze is een paar weken geleden ziek geworden en sindsdien heb ik haar niet meer gezien. Ze praatte nooit met ons, dus ik weet niet waar ze gebleven is, maar dit zou je allemaal niet van mij moeten horen, jongen. Het is tenslotte jouw moeder.’

Met gefronste wenkbrauwen liep Jama langzaam het pakhuis uit, piekerend over de verschillende mogelijkheden. Opeens was zijn moeder de enige die ertoe deed. Toen hij over de grijze, uitgesleten traptreden omhoogsliep naar de schemerige hal van het appartement van de Islaweynes, werd hij overvallen door onaangename herinneringen. Hij snapte niet dat zijn moeder, een vrouw die hem vol toewijding had geleerd wat trots, zelfrespect en onafhankelijkheid waren, zich had kunnen onderwerpen aan de kleingeestige dictatuur van een dikke vrouw en haar volgevreten gezin. Het dak bleek verlaten te zijn en Jama sloop terug naar beneden, het appartement in. Ambaro was verhuisd naar een benauwd kamertje, een soort grote kast, waarin ze zwijgend werd aangegaapt door een stapel oude koffers tegen een muur. Ze lag op een mat van gedroogd gras. Haar dunne sjaal was van haar dikke, zwarte, golvende haar gegleden, en de *tobe* die ze droeg was aan de zijkant opengevallen, zodat je kon zien dat haar lichaam zo frêle als dat van een kind was geworden. Toen hij haar naderde, werd hij getroffen door een eigenaardige lucht en zag hij een teiltje vol najas staan: slijm, bloedklonters en braaksel, een stinkende brij.

Ambaro’s hand lag over haar mond. Bij elke inademing hoorde hij een afschuwelijk, reutelend geluid. Hij sloop dichterbij haar toe en zijn blik schoot van haar knieën naar haar enkels, die opgezet waren van dezelfde vloeistof als waar haar longen in verdronken.

‘Waar heb je gezeten, Goede?’ bracht Ambaro moeizaam uit.

‘Het spijt me, hooyo,’ fluisterde Jama, verteerd door verdriet, spijt en schaamte.

‘Breng me naar het raam, zoon.’

Jama zette het raam open, pakte zijn moeder onder haar armen en sleepte haar er met al zijn kracht naartoe. Toen legde hij haar hoofd op zijn schoot en streelde haar wang. Haar lichaam schudde bij elke hartslag, haar hart bonsde elke keer tegen haar ribben alsof er een vlinder in haar borst zat die zich los wilde vechten uit een cocon. Er streek een zachte bries over hen heen. Ambaro’s lippen waren onrustbarend dieproud en haar gezicht was gelig. Hij had nooit kunnen denken dat hij haar nog eens zo ziek, zo gebroken zou zien. Ze kneep haar ogen dicht van pijn, en Jama keek jaloers toe hoe haar krampachtig samentrekkende longen al haar aandacht vergden. Hij wilde haar terug, wilde dat ze weer naar hem schreeuwde, hem een rotjoch noemde, plotseling opstond om een sandaal naar hem te gooien. Hij legde zijn moeders hoofd voorzichtig op de vloer en rende de kamer uit.

‘Tantetje!’ riep Jama. ‘Tantetje, hooyo heeft een dokter nodig!’

Hij liep alle kamers binnen op zoek naar Dhegdheer en vond haar in de keuken. ‘Er moet een dokter komen voor hooyo, ik smeeek u, laat een dokter halen.’

‘Jama, hoe ben jij binnengekomen? Wat denk je dat we voor mensen zijn? We hebben absoluut geen geld voor een dokter. Er is niets wat we nog voor je moeder kunnen doen, ze is in de handen van God.’

Jama haalde het restant van zijn loon tevoorschijn en hield het voor haar neus. ‘Ik zal het betalen. Neem dit alvast, dan zal ik de rest later verdienen, wallaahi, ik zal altijd blijven werken!’

Dhegdheer duwde zijn hand weg. ‘Wat ben je toch een kind, Jama.’ Ze keerde hem haar rug toe en schepte wat soep in een kom. ‘Hier, breng dit maar naar haar toe en maak niet zoveel lawaai, insjallah heeft ze alleen rust nodig.’

Jama pakte de kom aan en ging met hangend hoofd en een hart van lood terug naar zijn moeder. Hij nam Ambaro in zijn armen en probeerde de kom soep aan haar lippen te zetten, maar Ambaro trok haar hoofd weg. ‘Ik wil niks hebben van dat kreng. Zet neer, Goode.’

Jama voelde een golf van kracht door Ambaro gaan. Ze keerde haar gezicht naar het raam en ademde diep en kalm in.

‘Kijk eens naar die sterren, Goode. Die hebben alles gezien.’ De hemel was zwart en glanzend als steenkool. Boven hen hing een witgloeiende maansikkel – een zeis die net was gesmeed – en de sterren leken op vonken die uit de vuurhaard van de smid sprongen.

‘Er is daar, hoog boven ons, een andere wereld. Al die sterren hebben een betekenis en een bepaalde invloed op ons leven. Die ster vertelt ons wanneer we de schapen moeten laten paren, als die daar niet verschijnt weten we dat ons problemen te wachten staan, en dat kleintje wijst ons de weg naar zee.’ Ambaro wees anonieme stipjes in de verte aan.

Jama zag alleen een zee van eenzaamheid, een uitgestrekte leegte waarin hij onmogelijk in z’n eentje de weg kon vinden.

‘Die sterren zijn je vrienden. Ze hebben alle mogelijke vormen van ellende gezien, maar hun licht dooft nooit. Ze hebben over onze voorouders gewaakt, en ze zullen over jou en over je kleinkinderen waken.’

Ambaro voelde Jama’s tranen op haar neerdruppelen en greep zijn hand. ‘Luister naar me, Goode. Ik laat je niet alleen. Ik zal voortleven in je hart en in je bloed. Jij zult iets van je leven maken, dat beloof ik je. Vergeef me, mijn slangenkindje, en zorg dat je niet net zo’n leven krijgt als ik. Je verdient beter.’

‘Ik wilde je gelukkig maken, hooyo, maar nu is het te laat,’ snikte Jama.

‘Nee, dat is het niet, Goode. Ik zal alles zien wat je doet, de goede en de slechte dingen, niets zal voor me verborgen blijven.’

Jama drukte zijn gezicht tegen zijn moeders wang en wreef zijn vochtige huid tegen de hare in de hoop aangestoken te worden met haar ziekte en samen met haar naar het volgende leven te gaan. Ambaro trok haar gezicht terug.

‘Hou daarmee op, Goode. Zal ik je vertellen wat de *kaahin* je vader heeft gezegd?’ vroeg ze om hem af te leiden. ‘Toen je vader nog een jongen was, heeft een belangrijke kaahin hem eens verteld dat zijn zoon, de zoon van Guure Mohamed Naaleyeh, heel veel geld door zijn handen zou zien gaan. Weet je wat je vader toen zei? Hij vroeg de kaahin: “Wat is geld?” Wij hadden geen van tweeën ooit geld gezien, maar nu weet ik dat het net water is: het geeft leven. Doe nu mijn *kitaab*-amulet eens af.’

Jama peuterde aan de dikke knopen in het koord waaraan de amulet op Ambaro’s borst hing. Het was een papieren hart, waar een grote hoeveelheid gebeden in was gevouwen. In dit hart had Ambaro haar hoop gesteld nu ze haar lichaam niet meer vertrouwde. Het Arabische schrift op het dunne lijntjespapier dat de wadaad had gebruikt was uitgelopen en verbleekt. ‘In de amulet zit honderdzesenvijftig roepie. Ik wil dat je het alleen gebruikt als het echt niet anders kan. Wacht tot je volwassen bent en weet wat je wilt met je leven.’

Jama sloot zijn hand stevig om de amulet. Hij had nog nooit een roepie gezien, laat staan meer dan honderd. In zijn wereld had je *ardi’s*, die mensen soms op straat verloren, *paisa’s*, waarmee je oudbakken koeken kon betalen, en af en toe een *anna*, die Abdi toegeworpen had gekregen vanaf een cruiseschip.

‘Dat heb ik voor jou gespaard, Goode. Beloof me dat je het niet zult verspillen en vertel niemand erover; hang het om je hals en vergeet het.’

Ambaro’s volgelopen longen protesteerden tegen haar gepraat en plotseling vertrok ze haar gezicht en hapte naar adem. Jama geloofde geen woord van de voorspelling van de oude kaahin; hij wist zeker dat een jongen die zo’n bijzonder lot was beschoren

zijn moeder niet zou hoeven te zien stikken in een vreemde vloeistof die uit haar mond en neus droop. Hij veegde zijn moeders gezicht af met zijn ma'awis en hield haar in zijn armen. 'Stil maar, hooyo, stil maar,' fluisterde hij, en hij wiegde haar zachtjes heen en weer. Zijn moeder draaide zich op haar zij met haar rug naar hem toe en viel al snel in slaap. Jama keek hoe haar rug rees en daalde, en pakte haar tobe vast om zich met haar verbonden te weten. De stof werd klam in zijn nerveuze greep; ze gleed al bij hem weg. Hij wenste dat zijn navelstreng nooit was doorgeknipt, maar zich nog steeds onbelemmerd als spinrag tussen hen uitstrekte. Hij had niemand anders, zij had niemand anders, waarom kon God hen niet bij elkaar laten blijven?

Jama hield de hele nacht zijn ogen open en speurde de donkere kamer af naar gedaanten die zich misschien zouden materialiseren om zijn moeder mee te nemen. Het wemelde in de duisternis van bewegende donkere en lichtere plekken, hompen grijs licht die langzaam over de grond schoven en harige zwarte vormen die sidderend in de hoeken zaten. Jama liet Ambaro's tobe los en stak zijn hand uit. Ambaro's arm lag ontspannen langs haar zij en haar vingers rustten op haar heup. Jama legde zijn hand over de hare. Ze voelde aan als een schelp die op het strand was aangespoeld: koud, hard, glad, met aderen die overdadige krullen beschreven onder haar huid. Alle kracht en vitaliteit was verdwenen, alleen haar lichaam was er nog, die totaal versleten machinerie, en het jonge leven dat door die wonderbaarlijke machinerie was voortgebracht bleef achter om te treuren om alles wat ze eens was geweest.